



FAUNA WERK GROEP

Jaarverslag 2022



stichting het nationale park
de hoge veluwe



Jaarverslag 2022

FAUNAWERK GROEP VERENIGING VRIJWILLIGERS
VAN DE HOGE VELUWE

Omslagfoto: boomklever, foto: Hans van Zummeren.



stichting het nationale park
de hoge veluwe

Inhoudsopgave

Inleiding <i>Nina de Vries</i>	4
Hoofdstuk 1 Dagvlinders <i>Nina de Vries</i>	5
1.1 Algemeen	5
1.2 Vlinderroutes	5
1.3 Kwetsbare soorten	5
1.4 Gentiaanblauwtje	6
1.5 Vliegveld Deelen	6
1.6 Losse waarnemingen	7
Hoofdstuk 2 Libellen <i>Rob Versteeg</i>	10
2.1 Algemeen	10
2.2 Landschappentuin	10
2.3 Het Veentje, achter pompgebouw	10
Hoofdstuk 3 Overige insecten <i>Rob Versteeg</i>	11
3.1 Algemeen	11
3.2 De waarnemingen	11
3.3 Zweefvliegen van De Hoge Veluwe	14
Hoofdstuk 4 Spinnen in het Park <i>Rob Versteeg</i>	15
4.1 Algemeen	15
4.2 Spinnensoorten in het Park	15
4.3 Enkele soorten in 2022 uitgelicht	16
4.4 Vliegveld Deelen	18
Hoofdstuk 5 Amfibieën en reptielen <i>Evert Jan Kieft</i>	19
5.1 Inleiding	19
5.2 Amfibieën	19
5.3 Reptielen	20
5.4 Wisseling	20
5.5 Vaste reptielenroutes Otterlose zand-zuid	20
5.6 Losse waarnemingen van adders in de Landschappentuin (belevingsroute)	22
Hoofdstuk 6 Vleermuizen <i>Petra en Arjen Wardenier</i>	23
6.1 Algemeen	23
6.2 Wintertellingen	23
6.3 Zomertellingen	25
6.4 De Vleermuizen moeten verhuizen	27
Hoofdstuk 7 Boommarters <i>Olga van der Klis e.a.</i>	28
7.1 Samenvatting	28
7.2 Bespreking	28
Hoofdstuk 8 Dassen op de Hoge Veluwe <i>René van Lopik</i>	29
Hoofdstuk 9 Vogels <i>René van Lopik</i>	30
9.1 Inleiding	30
9.2 Broedvogelonderzoek	31
9.3 Inventarisatie veldleeuwerik en boomleeuwerik	40
9.4 Nachtzwaluwen	42
9.5 Aantal houtsnippen op de Hoge Veluwe in de winter 2021/2022	46
9.6 Klapekstertelling	48
9.7 Losse waarnemingen	49
9.8 Rode lijstsoorten	51
9.9 Natura 2000 broedvogels in het Park	52
9.10 Resultaten nestkasten onderzoek Heidebloem 2022	53
Hoofdstuk 10 Samenvatting <i>Nina de Vries</i>	57
Overzicht leden Faunawerkgroep 2022	59



Goudwesp, foto: Hans van Zummeren

Inleiding

Nina de Vries

In dit jaarverslag van de Faunawerkgroep van de Vereniging Vrijwilligers van de Hoge Veluwe staan we stil bij de vele inventarisaties die door de vrijwilligers voor het Park worden uitgevoerd. In 2022 zijn we zes keer als groep bij elkaar geweest om onze waarnemingen te delen, beheervragen van het Park te bespreken, kennis over te dragen en gezellig samen te zijn. Omdat de Kemperberg sinds 2020 in de zomermaanden als theehuis in gebruik is hebben we een aantal bijeenkomsten op andere locaties gehouden. Het klaslokaal in het Museonder was een goed alternatief. Van oktober t/m maart kunnen we weer in de vertrouwde Kemperberg terecht. Hierdoor was het ook weer mogelijk een presentatie/lezing voor de groep te verzorgen. In december heeft Leendert-Jan van der Ent, lid van de Faunawerkgroep een presentatie gegeven over de zweefvliegen die hij in het Park heeft gevonden. Leerzaam en boeiend.

Helaas hebben wij in december ook afscheid genomen van een aantal leden, die hun werkzaamheden voor de Faunawerkgroep hebben beëindigd. Evert Jan van der Kieft en Niels Jansen stoppen met de reptielen- en amfibieën-inventarisaties. Gelukkig hebben zij opvolgers gevonden in de personen Monica de Jong en Kees Laurijsen, die ook al meerdere malen mee op pad zijn geweest.

Ook Hanna Pot, Timo Boom, Annika Vermaat en Els Roke hebben hun activiteiten voor de werkgroep beëindigd. Allen bedankt voor hun jarenlange inzet!

Naast deze vertrekkende leden hebben we ook nieuwe leden welkom mogen heten, zoals al genoemd, Monica de Jong en Kees Laurijsen (reptielen en amfibieën), Henk Sierdsema (vogels) en verder versterking voor de libelleninventarisaties: Erica en Erik Schmahl en Leo Schmahl. Hier zijn we heel blij mee!

Om dit jaarverslag goed te kunnen interpreteren is het belangrijk om ook even terug te kijken op het weer in 2022. Het jaar 2022 was extreem warm, recordzonnig en droog.

Het KNMI schrijft in zijn overzicht: "2022 was met een gemiddelde temperatuur van 11,6 °C het op twee na warmste jaar sinds 1901. Normaal is 10,5 °C. De laagste temperatuur, -10,6 °C werd op 13 december in Eelde gemeten. De hoogste temperatuur, 39,5 °C, werd op 19 juli in Beek gemeten. Alleen in april, september en december lag de gemiddelde temperatuur iets onder normaal.

Met landelijk gemiddeld 2233 uur zon was 2022 het zonnigste jaar sinds het begin van de waarnemingen. Normaal is 1774 uur. Alle maanden, op januari na, waren zonniger dan normaal. In oktober was het oude record al bereikt.

Met landelijk gemiddeld 729 millimeter was 2022 droog. Normaal valt gemiddeld over het land 795 millimeter. In het oosten was het het droogst. Het droogste KNMI-station was Hupsel, daar viel maar 593 mm, dat is ongeveer 180 mm minder dan normaal. De droogte was ook deze zomer weer significant. Op 5 september was het landelijk neerslagtekort opgelopen naar 318 mm, nog nooit eerder was het neerslagtekort op één dag zo groot. Ondanks een natte september was het landelijk gemiddeld neerslagtekort eind september nog ruim 220 mm. 2022 behoort daardoor niet meer bij de 5 procent droogste jaren. De droogte was het grootst in het oosten en in delen van het zuidwesten en noordwesten. Op 31 maart en 1 april lag er op veel plaatsen sneeuw, meestal 2-5 cm, maar op de Veluwe plaatselijk meer dan 10 cm. Op 5 december lag in de Limburgse heuvels circa 5 cm sneeuw."

Een uitgebreider overzicht is te vinden op:
<https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/gegevens/mow>

Wij wensen u veel leesplezier met dit jaarverslag.

Hoofdstuk 1

Dagvlinders

Nina de Vries

1.1 Algemeen

Elk jaar weer blijft het spannend hoe de inventarisaties zullen uitpakken. Weer en klimaatverandering beïnvloeden de natuur en de vlinderpopulaties reageren daar vrij snel op. Kwaliteit van voedsel voor de rupsen, nectaraanbod voor de vlinders, we kunnen proberen de omstandigheden zo optimaal mogelijk te houden, maar droogte en warmte... daar hebben we geen directe invloed op. "2022 kende dan ook winnaars en verliezers. Zo was 2022 het slechtste jaar sinds 1990 voor de kleine vuurvlinder en één van de slechtste voor zwartsprietdikkopje, grote parelmoervlinder, groot dikkopje en gentiaanblauwtje. Maar 2022 was juist één van de beste jaren voor het bont zandoogje, keizersmantel en grote vos, allemaal bosvlinders." (bron: Vlinderstichting). Hoe het op de Hoge Veluwe is gegaan met de dagvlinders is in dit verslag te lezen.

1.2 Vlinderroutes

In 2022 zijn er door negen leden van de Faunawerkgroep negen vlinderroutes in verschillende biotopen meerdere malen dit telseizoen (april – september) gelopen. In totaal zijn er op de monitoringsroutes 9186 vlinders - verdeeld over 29 soorten - geteld en doorgegeven, tegen 8131 in 2021, 9186 in 2020, 4266 in 2019, 2666 in 2018, 2303 in 2017, 4527 in 2016 en 6079 in 2015.

Het hoge aantal komt dit jaar vooral op conto van de heivlinder (4549 ex.), trekken we de heivlinder even af van het totaal dan zijn er 4637 vlinders op de routes waargenomen (verdeeld over 28 soorten). Dat laat helaas toch een teruggang zien in de aantallen wat de andere soorten betreft. Bij het totaalaantal van het jaar 2017 moet een kanttekening geplaatst worden: een belangrijke route is dat jaar door omstandigheden niet geteld, waardoor dit een vertekend beeld geeft. Echter de droge zomers 2018 en 2019 zijn zeker terug te lezen in deze cijfers.

De heivlinder werd ook dit jaar het meest geteld op de routes: 4549 exemplaren in totaal, weer bijna een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar (2021: 2491; 2020: 1194; 2019: 386 ex). Het hooibeestje kwam daarna met 1227 exemplaren (2021: 2167; 2020: 3852). Helaas hier een dalende lijn. Het bruin zandoogje bezette dit jaar de derde plaats met 873 ex. (2021: 641). De kleine vuurvlinder had een slecht jaar en is van zijn derde plaats verstoet. Er werden slechts 201



Heivlinder, foto: Hans van Zummeren

exemplaren geteld op de routes (2021: 648; 2020: 2159). Het verloop over de afgelopen jaren laat helaas een forse teruggang zien voor deze soort. Het herstel van de heivlinder daarentegen heeft zich dus dit jaar voortgezet.

Tijdens verschillende tellingen op de routes Middenzand zijn koninginnenpages waargenomen. Altijd leuk om te zien!

1.3 Kwetsbare soorten

In het Park komt een aantal kwetsbare soorten dagvlinders voor, die hier gelukkig nog in redelijke aantallen vliegen. Door ze jaarlijks te monitoren hebben we goed in beeld waar de vlinders voorkomen en kunnen we adviseren bij beheersmaatregelen in deze gebieden. Aardbeivlinder, bosparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, gentiaanblauwtje en kommavlinder zijn de meest bekende van deze soorten.

Na een kleine dip vorig jaar heeft de aardbeivlinder zich dit jaar weer een beetje hersteld. Dit jaar zijn er op de routes 24 exemplaren geteld, ze zijn er dus nog, maar niet in hoge aantallen (2021: 8; 2020: 18; 2019: 9; 2018: 19; 2017: 21, 2016: 46 en 2015: 92).

De bosparelmoervlinder is dit jaar 251 keer geteld, bijna de helft vergeleken met de hoge score van 2021 (2021: 589; 2020: 28;

2019: 24; 2018: 42; 2017: 100; 2016: 304 en 2015: 171). Ook buiten de route heeft de soort zich dit jaar redelijk goed laten zien. Er zijn door de leden van de Faunawerkgroep nog 42 exemplaren in losse waarnemingen doorgegeven. Allen in het bekende 'hot-spot' gebied, daar is dus nog een aardige populatie aanwezig.

Helaas kunnen we over de grote parelmoervlinder niet zo'n mooi verhaal schrijven, integendeel, er is een sterke daling te zien. Op de routes zijn slechts 11 vlinders geteld, weliswaar 3 meer dan vorig jaar, maar te weinig voor een goede populatie. (2021: 8; 2020: 22; 2019: 17; 2018: 34; 2017: 83; 2016: 76 en 2015: 355). Bij de losse waarnemingen is deze soort niet doorgegeven.

Gelukkig zet de kommavlinder, ondanks de dip in de droge zomers, zijn stijgende lijn voort. Dit jaar zijn er 234 exemplaren op de routes gezien, bijna 2x zoveel als in 2021! En vergeleken met 2020 zelfs 5x zoveel! (2021: 119; 2020: 41; 2019: 13; 2018: 29; 2017: 95; 2016: 58 en 2015: 46). Doordat de kommavlinder zo massaal vloog is hij ook op veel ander plaatsen buiten de routes gezien. Er was zelfs een waarneming van een kommavlinder op het Deelense Veld, terwijl de vlinder toch het meest voorkomt op de open heidevelden.

1.4 Gentiaanblauwtje

Ook het gentiaanblauwtje wordt door de Faunawerkgroep gevolgd, hiervoor zijn vier ei-telplots uitgezet op het Deelense Veld.

In totaal zijn er op de vier telplots 1519 eitjes gevonden (2021: 3685; 2020: 4786; 2019: 3223; 2018: 1694). In de omgeving van de plots zijn nog eens 1415 eitjes gevonden (2021: 1318; 2020: 4635; 2019: 869) en bij de Gietense Flessen 1034 (2021: 1300; 2020: 987; 2019: 1795; 2018: 694). Ook is er een nieuwe plek gevonden bij de Lammer Vles. Hier zijn 129 eitjes geteld. In totaal zijn er in 2022 op de getelde groeiplaatsen van klokjesgentiaan in het noordelijk deel van het Deelense Veld 4097 eitjes gevonden (2021: 6303; 2020: 10.408; 2019: 5887; 2018: 4198). Als je weet dat elk vrouwtje ongeveer 75 eitjes legt, hebben er dus 54

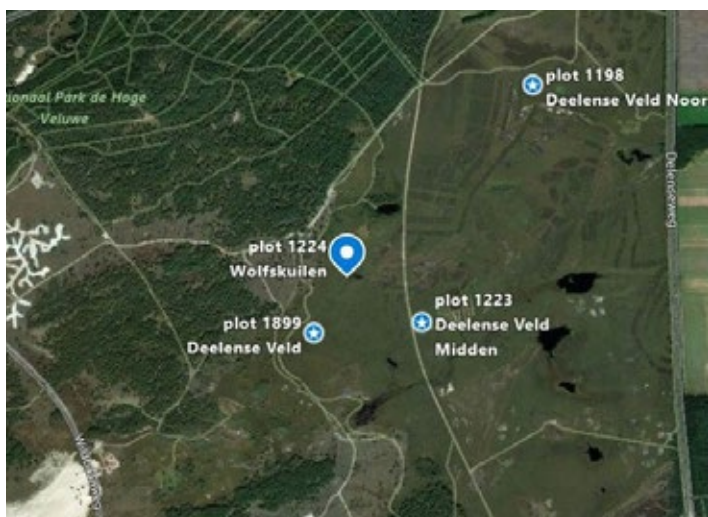
vrouwtjes gevlogen, met de mannetjes erbij kom je dan op zo'n kleine 108 vlinders (2021: 168; 2020: 276; 2019: 156; 2018: 110).

Ondanks het feit dat de populaties redelijk stabiel lijken te zijn (zeker in vergelijking met andere locaties op de Veluwe) is beheer voor het behouden van de soort nog steeds noodzakelijk! Het maken van kleine open stukjes tussen de verschillende plots biedt kansen voor de dopheide (nectarplant) en voor de klokjesgentianen, waar de gentiaanblauwtjes van zullen profiteren. In november 2021 is er een veldbezoek geweest met medewerkers van het Park, de Bosgroepen, een deskundige van de Vlinderstichting en Nina de Vries van de Faunawerkgroep om ter plekke te bekijken waar en hoe kleinschalig beheer het best opgenomen kan worden in het Beheer Open Ruimten (BOR). In augustus 2022 is er weer een veldbezoek geweest en zijn de verschillende telplekken bezocht. Ook zijn er ter plekke locaties ingemeten en gemarkeerd waar in het najaar/winter beheermaatregelen uitgevoerd worden. Zo zal er bijvoorbeeld tussen twee telplots een zigzaggende strook gemaaid worden om pijpenstrootje te verwijderen en dopheide en klokjesgentianen een nieuwe kans te geven.

En langs het ven Wolfskuilen worden de aanwezige plagstroken onderhouden en komen er een aantal nieuwe bij.

1.5 Vliegveld Deelen

In aanvulling op alle inventarisaties in het Park, worden er door drie leden van de Faunawerkgroep een viertal vlinderroutes op Vliegveld Deelen geteld. Alle routes zijn in de maanden mei, juni, juli en augustus 6 of 7 keer bezocht. Door Covid konden we de voorgaande jaren in de vliegtijd van de aardbeivlinder niet tellen, maar gelukkig in 2022 wel en is de vlinder ook weer waargenomen. Ook dit jaar is de kleine parelmoervlinder weer op het vliegveld gezien. De bosparelmoervlinder werd in grote aantallen waargenomen, de grote parelmoervlinder vloog gelukkig ook nog, maar werd ook hier in een veel kleiner aantal gezien.



Ei-telplots op Deelense Veld



Gentiaanblauwtje, foto: Hans van Zummeren

1.6 Losse waarnemingen

Naast al deze jaarlijks terugkerende activiteiten worden er ook door de andere leden van de Faunawerkgroep dagvlinders gezien, deze worden als losse waarnemingen in de database opgenomen. Leuke waarneming was dit jaar een bosrandparelmoervlinder langs het raster met vliegveld Deelen. Deze soort had begin juli een kleine invasie in Nederland en toevallig was één van onze tellers net op het goede moment op de goede plaats. Andere mooie waarnemingen: al in maart werd een grote vos doorgegeven, mogelijk heeft die overwinterd in het Park. Bij de moestuin achter de Pampel werd een keizersmantel gezien. Ook zijn er weer meerdere kleine parelmoervlinders zijn doorgegeven.

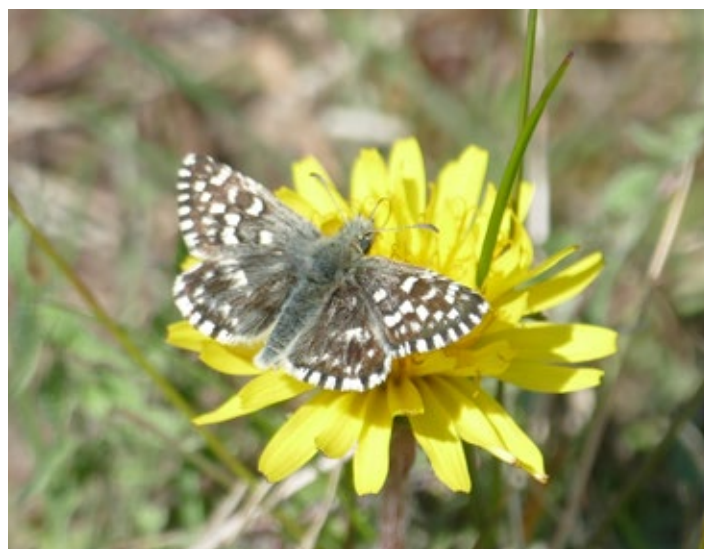
Aan alle waarnemers, dank hiervoor.



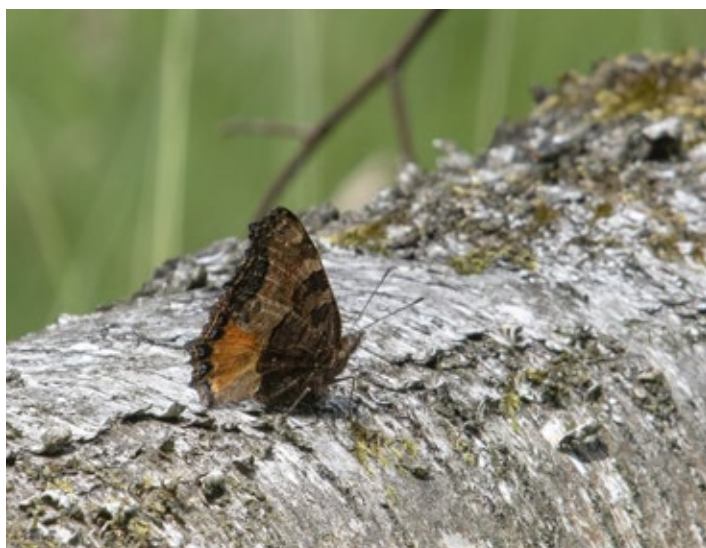
Kleine parelmoervlinder, foto: Hans van Zummeren



Bosrandparelmoer, foto: Hans van Zummeren



Aarbeivlinder, foto: Nina de Vries



Grote vos, foto: Hans van Zummeren



Bosrandparelmoer, foto: Hans van Zummeren

Tabel 1.1 Overzicht van de getelde routes in 2022

naam route				BR	KA	KB	HB b	HB h	DMZ	ORZ	CZ	RD	
nummer route		SNL	RL	32	913	914	987	988	1409	2082	2567	2568	totaal
aardbeivlinder	Pyrgus malvae	*	B	1	21	-	-	-	-	-	-	2	24
zwartsprietdikkopje	Thymelicus lineola	*		4	2	2	-	-	-	-	1	3	12
geelsprietdikkopje	Thymelicus sylvestris	*	B	-	7	1	-	-	-	-	6	108	122
kommavlinder	Hesperia comma	*	B	-	5	4	1	-	60	152	3	9	234
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	*		30	14	3	7	-	2	-	1	3	60
koninginnenpage	Papilio machaon			-	-	-	-	-	3	-	-	-	3
groot koolwitje	Pieris brassicae			1	4	1	-	-	-	2	1	4	13
klein koolwitje	Pieris rapae			16	5	5	4	-	2	2	3	3	40
klein geaderd witje	Pieris napi			-	3	-	4	-	1	-	4	2	14
witje spec.	Pieris spec.			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
citroenvlinder	Gonepteryx rhamni			13	10	5	21	-	10	1	-	3	63
oranje luzernevlinder	Colias croceus			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kleine vuurvlinder	Lycaena phlaeas			14	24	18	39	-	64	6	20	16	201
bruine vuurvlinder	Lycaena tityrus	*	K	37	43	14	65	-	43	5	7	64	278
groentje	Callophrys rubi	*		70	17	22	3	-	1	-	1	3	117
eikenpage	Favonius quercus			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boomblauwtje	Celastrina argiolus			23	5	5	6	-	6	-	-	8	53
heideblauwtje	Plebejus argus	*	K	75	-	-	1	-	1	-	-	9	86
bruin blauwtje	Aricia agestis	*	G	-	4	2	1	-	1	-	1	40	49
icarusblauwtje	Polyommatus icarus			4	17	1	3	-	1	1	4	594	625
gentiaanblauwtje	Phengaris alcon	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dagpauwoog	Inachis io			23	4	1	156	1	10	-	-	14	209
distelvlinder	Vanessa cardui			-	-	-	-	-	4	-	-	1	5
atalanta	Vanessa atalanta			2	1	3	3	-	19	3	2	5	38
kleine vos	Aglais urticae			-	1	-	3	-	-	-	-	-	4
gehakkelde aurelia	Polygonia c-album			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
landkaartje	Araschnia levana			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
duinparelmoervlinder	Argynnis niobe	*		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja	*	EB	1	2	1	-	-	-	-	5	2	11
keizersmantel	Argynnis paphia			-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
kleine parelmoervlinder	Issoria lathonia			7	2	1	1	-	-	2	2	2	17
bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		EB	19	73	107	23	-	1	-	14	14	251
hooibeestje	Coenonympha pamphilus	*		199	153	51	66	1	323	41	68	325	1227
bont zandoogje	Pararge aegeria			-	3	1	1	-	-	-	-	2	7
bruin zandoogje	Maniola jurtina	*		38	139	19	66	1	7	-	64	539	873
heivlinder	Hipparchia semele	*	K	436	226	211	16	-	1534	1753	152	221	4549
aantal vlinders				1013	785	478	491	3	2093	1968	359	1996	9186
aantal soorten				20	25	22	22	3	20	11	19	26	29

Routenummers

BR 32
KA 913
KB 914
HB b 987
HB h 988
DMZ 1409
ORZ 2082
CZ 2567
RD 2568

naam

Kompagnieberg Bosrand
Karitzkyweg A
Karitzkyweg B
Hoog Baarlo bosrand en wei
Hoog Baarlo heide
Deelense- en MiddenZand
Oud-Reemsterzand
Corridor Zinkgat
Raster Deelen

Tabel 1.2 Overzicht van de SNL soorten van alle routes vanaf 2015

		SNL	RL	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
aardbeivlinder	Pyrgus malvae	*	B	92	46	21	10	9	18	8	24
zwartsprietdikkopje	Thymelicus lineola	*		130	102	19	8	11	5	9	12
geelsprietdikkopje	Thymelicus sylvestris	*	B	46	18	8	5	8	14	81	122
kommavvlinder	Hesperia comma	*	B	83	58	88	28	13	41	119	234
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	*		111	130	182	20	65	93	97	60
bruine vuurvvlinder	Lycaena tityrus	*	K	199	187	53	272	253	528	398	278
groentje	Callophrys rubi	*		80	53	67	75	51	78	93	117
heideblauwtje	Plebejus argus	*	K	32	25	12	14	31	56	67	86
bruin blauwtje	Aricia agestis	*	G	-	-	-	2	4	3	25	49
gentiaanblauwtje	Phengaris alcon	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-
duinparelmoervlinder	Argynnis niobe	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-
grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja	*	EB	360	76	67	31	17	22	8	11
bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		EB	166	274	96	29	24	28	589	251
hooibeestje	Coenonympha pamphilus	*		453	371	684	414	776	3852	2167	1227
bruin zandoojje	Maniola jurtina	*		1819	1156	177	74	379	544	641	873
heivvlinder	Hipparchia semele	*	K	1648	992	417	254	381	1194	2491	4549
aantal vlinders				5219	3488	1891	1236	2022	6476	6793	7893
aantal soorten		15	11	13	13	13	14	14	14	14	14

RL Rode Lijst

EB ernstig bedreigd

B bedreigd

K kwetsbaar

G gevoelig

Tabel 1.3 eitelplots gentiaanblauwtje telling 2022

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
V1198 Deelense Veld Noord	25	44	161	5	-	-	446	1023	1507	504	595
V1223 Deelense Veld Midden	75	0	27	117	-	-	436	100	621	814	399
V1224 Wolfskuilen	688	2688	465	824	36	178	549	1696	1545	1278	138
V1899 Deelense Veld	150	46	-	111	140	23	263	404	1113	1089	387
totaal jaar	938	2778	653	1057	176	201	1694	3223	4786	3685	1519

plot	omg.	V1198	V1223	V1224	V1899	totaal
Omgeving V1198 - G2	838	595				1433
Omgeving V1223	0		399			399
Omgeving V1224	9			138		147
Omgeving V1224 - V1899	491					491
Omgeving V1899	77				387	464
plot GF - Gietense Flessen - G3	1034					1034
omgeving Lammervles/bruggetje	129					129
totaal	2578					4097

Hoofdstuk 2

Libellen

Rob Versteeg

2.1 Algemeen

Zowel de telroutes 'Landschappentuin', als 'Het Veentje' (achter pompgebouw) zijn ook in 2022 weer geteld. Deze keer kwamen we echter niet aan het door ons zelf vastgestelde streefaantal-tellingen van minimaal 6x per seizoen; beide routes werden 5x maal geteld. Dit heeft met name te maken met het afnemen van de aantallen soorten en exemplaren op deze routes. Verder is de start van de tellingen altijd al vrij laat, omdat de libellen hier ook laat in het jaar pas actief worden (ten opzichte van het landelijk gemiddelde). In de 'Landschappentuin' zakte de waterstand gedurende de zomer door het droge weer behoorlijk, maar er bleef op het oog wel voldoende water aanwezig.

Bij de vijfde telling op 7 september noteerde we hier nog 8 soorten, maar de aantallen exemplaren per soort waren inmiddels al erg laag. Bloedrode heidelibel 'scoorde' als enige nog iets van > 10 exemplaren; de overige soorten bleven steken op slechts één tot hooguit twee of drie exemplaren. Ook kunnen we inmiddels concluderen dat enkele waardevolle soorten gewoon niet meer op deze plek voorkomen; géén witsnuitlibellen-soorten; géén maanwaterjuffer. Uiteindelijk zagen we dan ook af van de geplande zesde telling, omdat het aantal te verwachte libellen inmiddels erg laag bleek.

Wat 'Het Veentje' betreft: Aan het begin van dit seizoen zagen we twee keer een gevlekte witsnuitlibel. En later in het seizoen nog een plasrombout. Leuke soorten! Echter, bij de vijfde telling op 27 augustus waren beide 'watergaten' al weer geheel drooggevalen met als geteld aantal soorten: twee! Verdere tellingen dit jaar op deze plek had dus ook weinig zin.



Smaragdlibel, foto Hans van Zummeren

De droge zomers en het weinige water kunnen we op het conto van de klimaatverandering schrijven. Zowel de droogte, maar zeker ook de stikstof-problematiek zal een rol hebben gespeeld in het afnemen van diverse soorten op deze routes.

2.2 Landschappentuin

Teller: Rob Versteeg 5x ; medeteller: Marian Schut 4x. Zie tabel 2.2.1.

2.3 Het Veentje, achter pompgebouw

(voorheen door ons aangeduid als Veentjeswei).

Teller: Rob Versteeg 5x ; medeteller: Marian Schut 3x. Zie tabel 2.3.1.

2.2.1 Tabel overzicht libellensoorten 2022 landschappentuin

Landschappentuin 2022				
azuurwaterjuffer	bruinrode heidelibel	grote roodoogjuffer	tengere pantserjuffer	watersnuffel
blauwe glazenmaker	gewone oeverlibel	koraaljuffer	variabele waterjuffer	zwarte heidelibel
bloedrode heidelibel	gewone pantserjuffer	lantaarntje	viervleklibel	
bruine winterjuffer	grote keizerlibel	smaragdlibel	vuurjuffer	
totaal:				18 soorten

2.3.1 Tabel overzicht libellensoorten 2022 Het Veentje

Het Veentje (Veentjeswei) 2022				
azuurwaterjuffer	geflekte witsnuitlibel*	grote keizerlibel	plasrombout	vuurjuffer
bloedrode heidelibel	gewone oeverlibel	koraaljuffer	smaragdlibel	watersnuffel
bruine winterjuffer	gewone pantserjuffer	lantaarntje	tengere pantserjuffer	
bruinrode heidelibel	glassnijder	platbuik	viervleklibel	
*= rode lijst (kw)				totaal:
				18 soorten

Hoofdstuk 3

Overige insecten

Rob Versteeg

3.1 Algemeen

Deze 'overige insecten' vormt een groep waar we binnen de Faunawerkgroep actueel geen gericht onderzoek aan doen. We zien tijdens de inventarisatie-rondes echter regelmatig ook wel andere interessante 'beestjes'. Af en toe wordt er door sommige inventariseerders zelfs vooraf al wel het besluit genomen om een bepaalde aanvullende soort als extra mee te nemen in de registratie. Zo worden dan bijvoorbeeld blauwvleugelsprinkhanen meegenomen op een vlindertelroute. En moerassprinkhanen op een libellentelronde. Vrij makkelijk herkenbare soorten en dat kost dan ook niet echt veel moeite. Heivlinders mee tellen tijdens (bijvoorbeeld) een reptielentelling is ook een voor de hand liggende optie, al worden die hier nu niet apart onder de 'overige insecten' vermeld, i.v.m. de reguliere vlindertellingen. Kom je in het Park ergens een leuk of opvallend beestje tegen, dan leidt het maken van een foto vaak automatisch tot het willen weten van de juiste soortnaam. Enige voorzichtigheid is hier geboden: niet (helemaal) zeker van de determinatie betekent ook altijd NIET invoeren. De hulp achteraf van een expert kan hier soms uitkomst brengen. Is de determinatie zeker gesteld, dan houdt niets je tegen om dit als waarneming ook vast te leggen via de invoer-app. Je krijgt dan weliswaar slechts een selectie van opvallende of leuke soorten in de database, maar het is zeker een aanvulling op het algemene beeld van de biodiversiteit in het Park.

3.2 De waarnemingen

Het totaal aantal ingevoerde waarnemingen van 'overige insecten' bedroeg in 2022 -> 200

Alle waarnemers (alfabetisch op voornaam):

Hanna Pot (1), Hans van Zummeren (1), Mink Zijlstra/Jerina v.d. Gaag (39), Nina de Vries (9), Olga vd. Klis (1), Rob Versteeg (149)

bijen, wespen en mieren	=	8 soorten (familie/genus)
kevers	=	43 soorten (subsoort/genus)
nachtvlinders en micro's	=	10 soorten
sprinkhanen en krekels	=	8 soorten
vliegen en muggen	=	9 soorten
wantsen, cicaden etc.	=	21 soorten
insecten overigen	=	1 soort



Sluipwespsoort *Scelionida indet*, foto: Rob Versteeg



Viervlekzwamkever, foto: Rob Versteeg



Cryptocephalus bipunctatus, foto: Rob Versteeg

tabel 3.2.1 waarnemingen insecten overigen

groep	ingevoerde waarnemingen	Soort_NL	Soort_SCI
Bijen, wespen en mieren	1	Grauwzwarte renmier	Formica fusca
Bijen, wespen en mieren	1	-	Gelis bicolor
Bijen, wespen en mieren	1	-	Ichneumon spec.
Bijen, wespen en mieren	1	Sluipwesp onbekend	Ichneumonidae indet.
Bijen, wespen en mieren	1	-	Macrodipteron nemoralis*
Bijen, wespen en mieren	1	Baardwesp	Pterocheilus phaleratus
Bijen, wespen en mieren	1	Scelionidae onbekend	Scelionidae indet.
Bijen, wespen en mieren	1	Europese Hoornaar	Vespa crabro
Kevers	1	Tweestippelig lieveheersbeestje	Adalia bipunctata
Kevers	3	Tienstippelig lieveheersbeestje	Adalia decempunctata
Kevers	1	Oogvleklieveheersbeestje	Anatis ocellata
Kevers	1	Eikenbladrolkever	Attelabus nitens
Kevers	1	-	Bolitophagus reticulatus
Kevers	1	Dikkoploopkever	Broscus cephalotes
Kevers	1	-	Calathus spec.
Kevers	3	Korrelschallebijter	Carabus problematicus
Kevers	1	Gevlekte schildpadtor	Cassida nebulosa
Kevers	3	Heidelieveheersbeestje	Chilocorus bipustulatus
Kevers	1	Niervleklieveheersbeestje	Chilocorus renipustulatus
Kevers	1	Groene zandloopkever	Cicindela campestris
Kevers	1	Basterdzandloopkever	Cicindela hybrida
Kevers	1	Boszandloopkever	Cicindela sylvatica
Kevers	1	Hieroglyfenlieveheersbeestje	Coccinella hieroglyphica
Kevers	2	Zevenstippelig lieveheersbeestje	Coccinella septempunctata
Kevers	1	-	Coelostoma orbiculare
Kevers	2	-	Cryptocephalus bipunctatus
Kevers	1	Viervlekschimmelvreter	Endomychus coccineus
Kevers	4	Viervleklieveheersbeestje	Exochomus quadripustulatus
Kevers	1	Waterleliehaantje	Galerucella nymphaeae
Kevers	1	Bremhaantje	Gonioctena olivacea
Kevers	2	Rood struikhaantje	Gonioctena viminalis
Kevers	1	Meeldauwlieveheersbeestje	Halyzia sedecimguttata
Kevers	1	Aziatisch lieveheersbeestje	Harmonia axyridis
Kevers	2	Veelstippig Aziatisch lieveheersbeestje	Harmonia axyridis f. succinea
Kevers	1	Harlekijnlieveheersbeestje	Harmonia quadripunctata
Kevers	1	Grote glimworm	Lampyris noctiluca
Kevers	1	Viervlekzwamkever	Mycetophagus quadripustulatus
Kevers	4	Achttienvleklieveheersbeestje	Myrrha octodecimguttata
Kevers	2	Gestreept lieveheersbeestje	Myzia oblongoguttata
Kevers	1	Gewone Doodgraver	Nicrophorus vespilloides
Kevers	1	Stinkende kortschild	Ocyopus olens
Kevers	1	Vloevleklieveheersbeestje	Oenopia conglobata
Kevers	1	Slakkenaaskever	Phosphuga atrata
Kevers	1	Schaakbordlieveheersbeestje	Propylea quatuordecimpunctata
Kevers	2	Citroenlieveheersbeestje	Psyllobora vigintiduopunctata
Kevers	2	Bonte ribbelbokter	Rhagium bifasciatum
Kevers	2	Struweelnepkapoentje	Rhyzobius chrysomeloides
Kevers	1	cf. Roodkopkapoentje*	Scymnus rubromaculatus
Kevers	2	Roestbruine bladsprietkever	Serica brunna
Kevers	1	Vierentwintigstippelig lieveheersbeestje	Subcoccinella vigintiquatuorpunctata

* = niet extern gevalideerd

groep	ingevoerde waarnemingen	Soort_NL	Soort_SCI
Kevers	1	Grote tonderkever	Tritoma bipustulata
Nachtvlinders en micro's	1	Tauvlinder	Aglia tau
Nachtvlinders en micro's	1	Gevlekte winteruil	Conistra rubiginea
Nachtvlinders en micro's	1	Grauwe borstel	Dicallomera fascelina
Nachtvlinders en micro's	1	Oosterse schone	Eratophyes amasiella
Nachtvlinders en micro's	1	Hageheld	Lasiocampa quercus
Nachtvlinders en micro's	2	Kolibrievlinder	Macroglossum stellatarum
Nachtvlinders en micro's	2	Heideringelrups	Malacosoma castrensis
Nachtvlinders en micro's	1	Kleine wintervlinder	Operophtera brumata
Nachtvlinders en micro's	3	Nachtpauwoog	Saturnia pavonia
Nachtvlinders en micro's	1	Maanpalpmot	Teleiodes luculella
Sprinkhanen en krekels	1	Zuidelijk Spitskopje	Conocephalus fuscus
Sprinkhanen en krekels	2	Veldkrekkel	Gryllus campestris
Sprinkhanen en krekels	2	Struiksprinkhaan	Leptophyes punctatissima
Sprinkhanen en krekels	2	Heidesabelsprinkhaan	Metrioptera brachyptera
Sprinkhanen en krekels	44	Blauwvleugelsprinkhaan	Oedipoda caerulea
Sprinkhanen en krekels	6	Sikkelsprinkhaan	Phaneroptera falcata
Sprinkhanen en krekels	11	Moerassprinkhaan	Stethophyma grossum
Sprinkhanen en krekels	1	Gewoon Doorntje	Tetrix undulata
Vliegen en muggen	2	-	Ctenophora elegans
Vliegen en muggen	2	-	Elachiptera brevipennis
Vliegen en muggen	2	Blinde bij	Eristalis tenax
Vliegen en muggen	2	Gele hommelfvlieg	Laphria flava
Vliegen en muggen	2	Vroege zandroofvlieg	Lasiopogon cinctus
Vliegen en muggen	2	-	Miltogramma germari
Vliegen en muggen	1	Paddenstoelmug onbekend	Mycetophilidae indet.
Vliegen en muggen	1	-	Phaonia tuguriorum
Vliegen en muggen	3	Bosbandzweefvlieg	Syrphus torvus
Wantsen, cicaden etc.	1	Mijterschildwants	Aelia acuminata
Wantsen, cicaden etc.	3	-	Aradus betulae
Wantsen, cicaden etc.	2	Grote slanke glasvleugelwants	Chorosoma schillingii
Wantsen, cicaden etc.	1	Zuringrandwants	Coreus marginatus
Wantsen, cicaden etc.	1	Bosbeskielwants	Elasmucha ferrugata
Wantsen, cicaden etc.	1	Gewone pantserwants	Eurygaster testudinaria
Wantsen, cicaden etc.	1	Jeneverbesrandwants	Gonocerus juniperi
Wantsen, cicaden etc.	1	Rhododendroncicade	Graphocephala fennahi
Wantsen, cicaden etc.	1	Roodzwarte dennencicade	Haematoloma dorsata
Wantsen, cicaden etc.	1	Bruinpootheidebodewants	Ischnocoris angustulus
Wantsen, cicaden etc.	1	Oorcicade	Ledra aurita
Wantsen, cicaden etc.	1	Walstrograafwants	Legnotus picipes
Wantsen, cicaden etc.	2	Bladpootrandwants	Leptoglossus occidentalis
Wantsen, cicaden etc.	1	-	Linnavuoriana decempunctata
Wantsen, cicaden etc.	1	Tijmnysius	Nysius thymi
Wantsen, cicaden etc.	3	Roodpootschildwants	Pentatoma rufipes
Wantsen, cicaden etc.	1	Sombere dartelwants	Peritrechus geniculatus
Wantsen, cicaden etc.	1	Gestreepte eikenblindwants	Rhabdomiris striatellus
Wantsen, cicaden etc.	1	Bruinrode glasvleugelwants	Rhopalus parumpunctatus
Wantsen, cicaden etc.	1	Dennenrookwants	Rhyparochromus pini
Wantsen, cicaden etc.	1	Bosbesschildwants	Rubiconia intermedia
Insecten overigen	1	Grote oorworm	Labidura riparia

* = niet extern gevalideerd



Heidesabelsprinkhaan, foto: Rob Versteeg



Ctenophora elegans, foto: Rob Versteeg



Elachiptera brevipennis (L = 2,7mm), foto: Rob Versteeg



Gele hommelfroofvlieg, prooi: roodzwarte dennencicade, foto: Rob Versteeg

3.3 Zweefvliegen van De Hoge Veluwe Leendert-Jan van der Ent

Het jaar 2022 leverde weer een aantal bijzondere waarnemingen van zweefvliegen op waarvan 13 soorten nog niet eerder vermeld uit het Park. De meeste nieuwe soorten werden door mij eind april tot half mei aangetroffen op bloeiende katjes van mannelijke wilgen langs een poeltje ten noordoosten van de landschappen tuin. Dit betrof de volgende soorten: eikenspitsbek, variabele kommazweefvlieg, bokspootplatbek, weidedoflijfje, oostelijke sapzweefvlieg, gedeukte sapzweefvlieg, pluimwoudzwever en hommelfwoudzwever. De larven van spitsbekken en sapzweefvliegen leven in wondsappen van oude en/of beschadigde bomen en de larven van woudzwevers in rotholtes van oude bomen zoals die van oude beuken. Eveneens op een bloeiende mannelijke wilg trof ik nabij het pompstation het in Nederland zeldzame sparrenigetje aan en ook het veenplatvoetje en nabij een ven langs de Kronkelweg een veenbijvlieg. Verder nam ik op een afgezaagde dennenstam de in Nederland zeldzame

dennenglansvlieg waar, op bloeiende vingerhoedskruid een boscitroenzweefvlieg en op gewone vogelkers een kervelgitje.

Naast deze nieuwe soorten heb ik dit jaar op de Hoge Veluwe een aantal in Nederland zeldzame maar al eerder in het Park waargenomen soorten aangetroffen waaronder donkere wimperzweefvlieg, donkere kommazweefvlieg, zwartbandwimperzweefvlieg, duinheidedwerg, dennenspitsbek, roodpuntbladloper en zomers doflijfje. De zwartbandzweefvlieg is een kenmerkende soort van grove dennenbossen en was dit jaar vrij algemeen op de Hoge Veluwe, maar is daarbuiten in Nederland dit jaar en ook in de afgelopen 20 jaar weinig waargenomen. Het zomers doflijfje was al tientallen jaren niet meer waargenomen op de Hoge Veluwe en is recent in Nederland nog maar van een zeer klein aantal vindplaatsen bekend.

Hoofdstuk 4

Spinnen in het Park

Rob Versteeg

4.1 Algemeen

In 2022 werden er totaal 817 waarnemingen van spinnen ingevoerd in de database. Dat leverde samen een totaal van 194 op naam gebrachte spinnensoorten op. Het merendeel van deze waarnemingen zijn door de schrijver van dit verslag gedaan, maar totaal 31 waarnemingen zijn ingevoerd door de volgende waarnemers: Mink Zijlstra/Jerina van der Gaag (26x); Hans van Zummeren (3x); Nina de Vries (1x); Monica de Jong via RV (1x). Dit betrof waarnemingen van de lentevuurspin; twee keer van de wesp(en)spin en één maal gewone mijnspeen, soorten die opvallen en goed op habitus op naam te brengen zijn. Mijn eigen waarnemingen zijn het resultaat van zoeken naar spinnen in zo divers mogelijke habitat. Ik probeer hier ook voor mezelf een omschrijving te maken van het habitat in ruimere zin, maar ook wat exacter van het microhabitat waar de spinnen zich in bevond en dit te noteren. Ondanks dat ik geen deskundige ben op het gebied van habitat-bepalingen, hanteer ik inmiddels omschrijvingen waar ik zelf aardig mee uit de voeten kan. Natuurlijk worden ook de geografische plaatsaanduidingen (omgerekend naar Amersfoort-coördinaten)

bij iedere waarneming genoteerd. Deze geven als zodanig potentieel een koppeling met de door het Park vastgelegde natuur- en habitattypen op gebiedsniveau. Voor mezelf is het directe voordeel van mijn aanpak dat ik in de praktijk (in het veld) steeds beter kan beoordelen wáár ik de meeste kans op spinnen heb. Herkenbare verschillen in de (micro)habitats en het variëren van het zoeken hierin leverde inmiddels ook al een mooie mix van veel verschillende spinnensoorten op.

4.2 Spinnensoorten in het Park

Het op soort determineren van spinnen is niet makkelijk. Een aanzienlijk deel moet achteraf onder de microscoop bekeken worden om op naam te kunnen brengen. Ook moet er nauwgezet vergeleken worden met verwante soorten. In 2021 leverde het zoeken en determineren al 29 nieuwe soorten voor de Park-database op. In 2022 kwamen er opnieuw 29 nieuwe soorten bij (zie tabel 4.2.1). Het totaal aantal soorten in het Park v.a. 2011 wordt hiermee: 253 soorten.

Tabel 4.2.1 nieuw gevonden soorten in 2022

Agroeca proxima	-	heidelantaarnspin	Palliduphantes ericaeus	-	heidebodemwevertje
Araeoncus humilis	-	bescheiden voorkopje	Phaeoedus braccatus	-	zesvlekmuisspin
Clubiona diversa	-	vale zakspin	Pocadicnemis pumila	-	bleek bosgroefkopje
Dicymbium nigrum	-	donker bolkopje	Tapinocyba praecox	-	puntig groefkopje
Dicymbium tibiale	-	dikpootbolkopje	Tapinopa longidens	-	langtandje
Dismodicus elevatus	-	hoogst bolkopje	Tenuiphantes mengeii	-	veldwevertje
Dolomedes cf fimbriatus	-	gerande oeverspin	Tenuiphantes tenebricola	-	schaduwwevertje
Entelecara congenera	-	bolkopstruikdwergspin	Tenuiphantes zimmermanni	-	boswevertje
Gongylidiellum latebricola	-	vingerpalpje	Walckenaeria atrotibialis	-	gewoon contrastpootje
Gongylidium rufipes	-	oranjepoot	Walckenaeria dysderoides	-	wratsierkopje
Metellina merianae	-	holenwielwebspin	Walckenaeria furcillata	-	gespleten doorkijkkopje
Micaria fulgens	-	rode mierspin	Xysticus ferrugineus	-	roestkrabspin
Micrargus herbigradus	-	vingerpalpputkopje	Zelotes electus	-	duinkampoot
Moebelia penicillata	-	schorsdwergspin	Zygiella x-notata	-	venstersectorspin
Neriere furtiva	-	steppehangmatspin	waarnemingen-database in 2022 aangevuld met 29 soorten		

4.3 Enkele soorten in 2022 uitgelicht

Xysticus ferrugineus – roestkrabspin (open warme schrale gebieden): Vanuit natuur-beschermingsoogpunt is de soort van waarde, o.a. doordat de habitat waar ze voorkomen door toenemende menselijke activiteit onder druk staat.

Phaeocedus braccatus - zesvlekmuisspin (open warme schrale gebieden): 's Nachts jagend op prooi en overdag verborgen. Voorkomend in het gehele palearctisch gebied, maar wordt weinig gevonden. In 2020 twee keer op de Hoge Veluwe (twee locaties).

Agroeca proxima – heidelantaarnspin (spin van droge gebieden):

Anders dan de algemeen (op de hoge zandgronden) voorkomende en vergelijkbare grote lantaarnspin – *Agroeca brunnea*, komt de heidelantaarnspin zeer waarschijnlijk veel minder voor. De soort werd in 2022 door mij voor het eerst waargenomen (De Pollen).

Neriene furtiva – steppehangmatspin (spin van droge gebieden):

Een soort waarvan relatief weinig waarnemingen bekend zijn. Gevonden op het Middenzand, De Pollen en bij het Jeneverbessenbos. Mogelijk dat ze in geschikt biotoop minder schaars zijn dan de weinige waarnemingen doen vermoeden.



Roestkrabspin vrouw, foto: Rob Versteeg



Zesvlekmuisspin man, foto: Rob Versteeg



Heidelantaarnspin vrouw, foto: Rob Versteeg



Steppehangmatspin man, foto: Rob Versteeg

Zelotes electus – duinkampoot (spin van droge gebieden):

Warmte-liefhebber en voorkomend op licht begroeide vlaktes. Komt voor in de duinen, maar ook in zeer schrale gebieden in het binnenland. Is vrij schaars aanwezig in de geschikte gebieden.

Metellina merianae – holenwielwebspin (spin van vochtige donkere plekken): Een beetje a-typisch vond ik deze spin aan de bosrand onder loszittend schors van een (al langer) dode boom.

Dolomedes (cf.) fimbriatus – gerande oeverspin (spin van heidevennen en hoogvenen):

Verrassend was de vondst van een onvolwassen gerande oeverspin. Deze is voor zover ik weet nooit eerder gemeld op

de Veluwe. Heel strikt genomen kan zo'n onvolwassen spin ook nog horen tot de soort *D. Plantarius* (grote oeverspin), echter: dat is een soort die in Nederland waarschijnlijk uitsluitend voorkomt in laagveengebieden.

Tapinocyba longidens – langtandje (uit strooisellaag met dood hout): Losse takken tussen en op de strooisellaag (in dit geval onder grove den met beuk en berk) leverde deze soort op, die een dicht webje maakt tussen liggend hout en de bodem. Dat is waarschijnlijk ook de reden waarom de soort lastig te vinden is. Eigenlijk alleen maar door bij zoeken in de strooisellaag ook de delen met losse takken en takjes mee te nemen.



Duinkampoot vrouw, foto: Rob Versteeg



Holenwielwebspin onvolwassen man, foto: Rob Versteeg



Gerande oeverspin (cf.) onvolwassen vrouw, foto: Rob Versteeg



Langtandje vrouw, foto: Rob Versteeg

Veel spinnensoorten zijn dermate klein dat het vastleggen met standaard fotoapparatuur erg lastig kan zijn.

Dan maak ik vaak afbeeldingen via de microscoop: Beide spinnen in het voorbeeld zijn ondanks de geringe afmeting volwassen! Bij het vaststellen van de grootte van een spin worden de poten nooit meegerekend. (1x uit strooisellaag, 1x van boomschors)

Hiernaast een voorbeeld van kleine spinnen:



Puntig groefkopje vrouw en Chorsdwegspin vrouw, foto: Rob Versteeg

4.4 Vliegveld Deelen

Het zoeken naar spinnen op het vliegveld beperkte zich in 2022 tot één vroeg (14 maart) en één laat (07 december) bezoek.

Het is helaas niet gelukt om in de maanden april t/m juni te zoeken. Met name de periode vanaf half mei t/m juni vormt de periode waarin het grootste aantal spinnensoorten in Nederland tegelijk volwassen is. Voor veel spinnensoorten geldt ook dat alleen adulte exemplaren met zekerheid op soortnaam te brengen zijn.

De twee bezoeken in 2022 leverde in totaal 35 spinnensoorten op.



Koffieboonspin vrouw, foto: Rob Versteeg

Tabel 4.4.1. gevonden spinnensoorten vliegveld 2022

aeronautje	<i>Erigone dentipalpis</i>	gewone nachtwolfspin	<i>Trochosa terricola</i>	kruidhangmatspin	<i>Neriene clathrata</i>
bonte fruroliet	<i>Phrurolithus festivus</i>	gewone neon	<i>Neon reticulatus</i>	lentestrooiselspin	<i>Microneta viaria</i>
bonte springspin	<i>Evarcha falcata</i>	gewone stekelpoot	<i>Zora spinimana</i>	maskerspinnetje	<i>Zilla diodia</i>
bonte zakspin	<i>Clubiona comta</i>	gewone zakspin	<i>Clubiona terrestris</i>	muurkaardespin	<i>Amaurobius cf. similis</i>
bosmuispin	<i>Haplodrassus silvestris</i>	gewone zwartkop	<i>Euophrys frontalis</i>	pantserkogelspin	<i>Pholcomma gibbum</i>
dikpootpanterspin	<i>Alopecosa cuneata</i>	glad tandpalpje	<i>Centromerus incilium</i>	<i>Pardosa lugubris</i> -groep	<i>Pardosa lugubris</i> s.l.
driestreepspin	<i>Mangora acalypha</i>	graskrabspin	<i>Xysticus erraticus</i>	stekelrugje	<i>Cercidia prominens</i>
eikenspringspin	<i>Ballus chalybeius</i>	grote lantaarnspin	<i>Agroeca brunnea</i>	struikspin	<i>Anyphaena accentuata</i>
geel kaardertje	<i>Nigma flavescens</i>	heidekaardertje	<i>Dictyna arundinacea</i>	witvlekpyjamaspin	<i>Hypsosinga albivittata</i>
gehoornd zonedubbelkopje	<i>Walckenaeria antica</i>	kleine boskogelspin	<i>Paidiscura pallens</i>	zwarte galgspin	<i>Lasaeola tristis</i>
gevekt raspinnenetje	<i>Crustulina guttata</i>	koffieboonspin	<i>Steatoda bipunctata</i>	zwartrugrenspin	<i>Philodromus dispar</i>
gewone huisspin	<i>Eratigena atrica</i>	kraamwebspin	<i>Pisaura mirabilis</i>	totaal van twee tellingen: 35 soorten	

Hoofdstuk 5

Amfibieën en reptielen

Evert Jan Kieft

5.1 Inleiding

Dit jaar vonden de werkzaamheden van het Beheer Open Terreinen plaats in het noordelijke gedeelte van het Park.

In deze stroken zijn, voor zover we weten, geen of nagenoeg geen reptielen of amfibieën aanwezig, vandaar dat we, mede door de kleine bezetting ervoor hebben gekozen om steekproefsgewijs in het Park te inventariseren. Met name in het vroege voorjaar hebben we gezocht naar bekende c.q. nieuwe winterverblijfplaatsen van adders. We hebben daarbij vrij veel tijd gestoken in het zoeken naar een winterverblijfplaats in de oostkant van het Deelense Veld in de omgeving van een plek waar we regelmatig jonge adders aangetroffen hebben, dus er moet daar ergens een winterplaats zijn. Het is niet gelukt deze te vinden. Op één van de bekende winterplekken was de begroeiing behoorlijk gaan woekeren en daar waren ze dit jaar ook niet te vinden. Vrij uitzonderlijk was het om een adder te vinden op een plek waar deze ook in de zomer verbleef. Kennelijk was deze plek dusdanig geschikt om daar zowel zomer als winter te verblijven (voor mij is dit nieuw.)

5.2 Amfibieën

Altijd weer verbazend hoe vroeg (koud) de amfibieën op pad gaan. In de omgeving van het pomphuis zijn soms trekkende padden op de weg te vinden, maar dit jaar hebben we er op de weg nagenoeg geen

enkele gezien. Kennelijk zijn ze op andere tijden dan wij er waren wel naar het water getrokken, want later waren er daar op een aantal plekken toch behoorlijk wat snoeren in de randen van het water te vinden. In het centrum waren paddenstrengen aanwezig en later met name behoorlijk veel bruine kikkertjes te vinden.

Veel slechter waren de waarnemingen rond het Deelense Was. Slechts één ei klomp was het resultaat van een aantal bezoeken. Of we op het verkeerde moment waren, of niet goed gekeken hebben zal de komende jaren duidelijk worden. In die omgeving troffen we later wel 2 ringslangen aan.

Afgelopen jaren hebben we tijdens de nachtzwaluwentellingen met name de rugstreeppadden, maar ook andere amfibieën op het Deelense Veld "mee" geïnventariseerd. Door maatregelen van het Park zijn de nachtzwaluwtellingen nog tot 24.00 uur toegestaan, waardoor deze tellingen van de rugstreeppadden niet meer plaats konden vinden. Op de Kronkelweg waren die avonden nog wel redelijke aantallen rugstreeppadden te horen.

In het hele seizoen zijn we maar enkele heikkickers tegengekomen.



Zandhagedis mannetje, foto: Evert Jan Kieft



Adder mannetje, foto: Monica de Jong



Ter vergelijking de huid van een adder en een gladde slang, foto: Monica de Jong en Evert Jan Kieft

5.3 Reptielen

Op het Deelense veld hebben we tijdens de zomer en najaar ruim 10 adders gezien cq gemeld gekregen. Helaas werden een aantal adders gezien in de bek van slangenarenden. Kennelijk zijn ze beter in staat om adders te vinden dan wij. Het hoort bij de natuur, eten en gegeten worden, de kringloop, etc, maar het gaat voor de herpetofauna tellers een beetje tegen het gevoel in, vooral omdat het niet echt goed gaat met de slangen, maar... het hoort erbij, kennelijk. De achteruitgang komt waarschijnlijk voor een deel door de verdroging van de laatste jaren en in dat opzicht is het altijd weer verbazend waar je gladde slangen tegen komt... in hele droge stukken. Kennelijk zijn deze slangen beter bestand tegen de droogte. Helaas troffen we geen gladde slang aan op een plek waar deze afgelopen jaren zijn nest/jongen had.

Over het hele jaar werden er (buiten de vaste routes om) ongeveer 30 zandhagedissen geteld/gemeld. Ook van tellers op vaste routes van andere disciplines kregen we te horen dat er weinig zandhagedissen aangetroffen werden in vergelijking met voorgaande jaren. Echt zorgelijk is de achteruitgang van de levendbarende hagedissen. In de omgeving pomphuis zaten ze wel, maar in heel kleine aantallen. Afgelopen jaar kwamen vanaf

andere gebieden op de Veluwe ook al meldingen van achteruitgang en dat lijkt zich voort te zetten. In totaal troffen we 8 hazelwormen, voornamelijk in de gebruikelijke omgeving.

5.4 Wisseling

Door verschillende oorzaken, mantelzorg, ziekte, studie, was de bezetting minimaal. Bij de afsluitende bijeenkomst van de Faunawerkgroep was er ook afscheid van drie leden van deze discipline. Dankzij een oproep hebben we inmiddels wel twee nieuwkomers kunnen verwelkomen, zodat het inventariseren van reptielen en amfibieën gelukkig wel wordt voortgezet.

5.5 Vaste reptielenroutes Otterlose zand-zuid Rob Versteeg

5.5.1 Algemeen

Ook in 2022 zijn de beide reptielenroutes gelegen ten noorden van de Houtkampweg-west geteld. Deze routes zijn een voortzetting van de tellingen die in 2007 door Marian Schut gestart zijn.

tabel 5.5.1 datum en omstandigheden reptielenroute 1 en 2

2022	route 1	2022	route 2
1	28-apr ca. 14 grC - wind wind zwak - vrijwel onbewolkt	1	12-apr 16-17 grC - wind ZO zwak - vrijwel onbewolkt
2	17-mei 21 grC - wind ZO zwak - hoge bewolking met zon	2	05-mei 14 grC - wind veranderlijk zwak - sluierbewolking
3	03-jun Niet genoteerd	3	03-jun Niet genoteerd
4	03-jul Niet genoteerd	4	12-jul 22-24 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
5	02-aug 22-24 grC - wind ZZW matig - schaars bewolkt/ zon	5	02-aug 20-22 grC - wind ZZW zwak - schaars bewolkt/ zon
6	30-aug 20 grC - wind NO vrij krachtig - onbewolkt	6	30-aug 20-22 grC - wind NO matig - onbewolkt
7	22-sep 20 grC - wind ZZO zwak - onbewolkt	7	22-sep 16-18 grC - wind ZZO zwak - vrijwel onbewolkt



Mannetje hazelworm steekt z'n tong uit (elders in het Park), foto: Rob Versteeg

Dit jaar hebben we vier keer de beide routes op dezelfde dag geteld, afwisselend gestart met de een ofwel de andere route. De overige drie tellingen per route telden we dus op afzonderlijke dagen. Het plannen van de tellingen is namelijk sterk afhankelijk van de weersomstandigheden. Te koud/nat is niet goed, te warm ook niet. Dat zijn dan omstandigheden waaronder de kans op het waarnemen van reptielen nihil is. Met het combineren van de telroutes maakten we optimaal gebruik van gunstige telomstandigheden. Ondanks dat het opnieuw een zeer warme en vooral droge zomer was leken de terrein-omstandigheden dit jaar iets gunstiger: De oud (hoge) heidestruiken hebben allen het loodje gelegd, maar er was op diverse plekken wel weer wat aanwas van nieuwe heidegroei, soms zelf ook weer met een begin van mosgroei tussen de jonge heide. Dat laatste hebben de hagedissen graag! De open stukken gaven echter nog steeds een wat deplorabele indruk, met hele stukken bedekt met uitgedroogd 'tankmos' (grijs kronkelsteelje). Hier zat ook weinig ander 'leven' in.

In een deel van route 1 (west) zijn twee jaar geleden stukken kaal gemaakt en op zich ziet dat er goed uit. Dit vormt echter een geheel ander soort habitat, dan we voor reptielen voor ogen hebben. Kaal zand met o.a. begroeiing van buntgras vormt dan weer voor andere organismen een mooi leefgebied. In juni/juli leken er in het hele telgebied ook weer iets meer sprinkhanen aanwezig dan het jaar daarvoor, echter daar waren er op het oog maar erg weinig van over in augustus. De stroken direct langs de houtkampweg zagen er wel wat beter uit, met begroeiing van grassen en toch ook wat kruiden.

De volgende tellers hebben in 2022 het inventarisatie-werk (mede) verricht (alfabetische volgorde en geteld per telroute):

Evert-Jan Kieft	1 x
Hanna Pot	3 x
Marian Schut	12 x
Rob Versteeg	14 x

5.5.2 Resultaten 2022

Zandhagedis

Wat route 1 betreft is het aantal getelde hagedissen nog verder afgenomen. Er zitten er nog een paar, maar het houdt niet over. In de berm van de weg in het westelijk deel van deze route konden we er vorig jaar nog wel een paar noteren, nu zijn ze daar praktisch helemaal weg. Bij het magere resultaat dit jaar heeft wellicht ook meegespeeld dat er op deze route vorig jaar aardig wat gladde slangen zaten en die eten (ook) hagedissen.

Route twee is min of meer vergelijkbaar met de getelde aantallen van vorig jaar. Minder adulten, maar wel iets meer subadulten en juvenielen. De meeste reptielen zaten in het oostelijk deel van de route, aan de kant van de weg. Zie voor de aantallen tabel 5.5.2.

Hazelworm

Op de allerlaatste telling van route 1 werd één (adult vrouw) hazelworm waargenomen. Het is voor het eerst in jaren dat we deze soort weer eens een keertje op een van de routes hebben.

tabel 5.5.2 overzicht totalen zandhagedis per teljaar 2019-2022

2019 route 1	totaal	2020 route 1	totaal	2021 route 1	totaal	2022 route 1	totaal
adult m/v	41	adult m/v	21	adult m/v	22	adult m/v	9
subadult	2	subadult	5	subadult	3	subadult	5
juveniel	9	juveniel	2	juveniel	5	juveniel	4
2019 route 2	totaal	2020 route 2	totaal	2021 route 2	totaal	2022 route 2	totaal
adult m/v	77	adult m/v	16	adult m/v	32	adult m/v	22
subadult	4	subadult	9	subadult	8	subadult	12
juveniel	49	juveniel	15	juveniel	16	juveniel	20

Gladde slang

Op route 1 noteerden we op één bepaalde plek 2x een (waarschijnlijk dezelfde) gladde slang (waarvan eenmaal buiten de telling) en ook een keer een niet geheel verse vervellingshuid. Op de laatste telling (route 1) noteerden we 60 meter verder ook een gladde slang. Slechtst één keer kon er een foto worden gemaakt, zodat de individuen op de twee plekken niet met elkaar vergeleken konden worden. Na het 'slangen-festijn' van vorig jaar met meerdere individuen en juvenielen, dit jaar één dezelfde of hooguit twee verschillende individuen.

5.6 Losse waarnemingen van adders in de Landschappentuin (belevingsroute)

Tenminste vanaf 2018 worden er adders waargenomen in de Landschappentuin (tegenwoordig aangeduid als "belevingsroute") in de omgeving van het "ven". Uit de database blijkt dat hier in begin september 2018 een juveniel exemplaar waargenomen is, zodat aannemelijk is dat er toen ook volwassen exemplaren aanwezig geweest moesten zijn. Gegevens van voor 2018 zijn mij niet bekend omdat die gegevens niet zonder meer beschikbaar zijn, maar het is niet onlogisch om te veronderstellen dat de soort al eerder in de Landschappentuin aanwezig was. Met name door de leden van de Faunawerkgroep die daar al jaren libellen telt, zijn er waarnemingen vanaf 2018 t.b.v. de HV-database genoteerd. (met de toen gestarte 'biodiversiteits-app'). In 2019 zijn er twee waarnemingen genoteerd (totaal 2 ex.); in 2020 ook twee waarnemingen (totaal 3 ex.); in

2021 vijf waarnemingen (minimaal 3 verschillende exemplaren; er werden toen o.a. drie bij elkaar liggende exemplaren gezien (2x ad.vr. en 1 ad.mn.). Een toenemend aantal, mogelijk dank zij onze toegenomen belangstelling voor reptielen op deze locatie!

Er is in zowel 2020 als in 2021 in het vroege voorjaar ook gezocht of er ergens een overwinteringsplek vastgesteld kon worden. Dat heeft toen geen resultaat opgeleverd. In 2022 zijn er totaal zeven waarnemingen genoteerd, van een mannetje; een vrouwtje; of geslacht onbepaald. Merkwaardig was dat op 4 maart 2022 al een mannetje werd waargenomen op de vaste (zomer)plek, vlak bij het (nu voormalige) vlonderpad. Je mag veronderstellen dat zo'n vroege waarneming altijd op of in ieder geval zeer nabij de overwinteringsplek (hibernacula) is. Gezien de onmiddellijke nabijheid van het water van het ven (en ook op het zelfde niveau) lijkt dat echter niet heel logisch.

Helaas is het vlonderpad afgelopen voorjaar verwijderd. Alhoewel in eerste instantie de slangen gezien de waarnemingen wel op die plek aanwezig bleven (vervolg-waarnemingen van juli t/m oktober, met één waarneming iets verderop langs het ven) is het voor de slangen een ongunstige leefplek geworden. Mogelijk dat het verwijderen van de vlonder, daarna de realisatie van het trekpontje en vervolgens het gebruik daarvan daarop van invloed is geweest.



Mannetje adder Landschappentuin, foto: Rob Versteeg

Hoofdstuk 6

Vleermuizen

Petra en Arjen Wardenier

6.1 Algemeen

Weer een jaar achter de rug, waarin we helaas een verdere terugloop van aantallen kunnen constateren.

We kunnen er geen conclusies aan verbinden, dat zullen deskundigen moeten doen, maar er is een duidelijke terugloop in de cijfers te zien. Om het tij te keren hebben we gesprekken gevoerd met het Park om maatregelen te treffen om, met name de winter verblijvende vleermuizen, wat meer mogelijkheden en veiligheid te bieden. In 2023 zullen we hieraan verder vervolg geven.

Helaas konden we, vanwege gevaar op Corona besmetting voor de vleermuizen, niet mee met de winterinventarisatie. We hopen dat we in 2023 wel weer mee kunnen met de winterinventarisatie.

Een zeer positieve actie van Vliegbasis Deelen heeft er toe geleid, dat er een vleermuiskelder is gebouwd nabij de rioolbuis bij het Zinkgat. Een uitgebreid verslag van ons bezoek aan deze kelder, is bijgevoegd.

Door een beperktere toegang tot het Park in de avonduren, hebben we met name de fietsroute moeten vervroegen. Gevolg is dat we vrijwel geen vleermuizen hebben kunnen registreren op deze route.

We kregen melding van een groep uitvliegende vleermuizen nabij ingang Hoenderloo. We hebben helaas geen kans gezien deze melding te verifiëren, maar de groep is meerdere keren waargenomen.

6.2 Wintertellingen

Opgesteld door: G.H. Glas, Arnhem

Inspectie op 25 januari 2022 van de objecten in Het Nationale Park De Hoge Veluwe, door G.H. Glas en R. Kaal (Vleermuiswerkgroep Gelderland) in gezelschap van J. Brugmans (De Hoge Veluwe) op de aanwezigheid van winterslapende vleermuizen.

Voor resultaten van eerdere inspecties zie voorgaande verslagen.

De volgorde van objecten in het verslag is niet de volgorde waarin deze zijn bezocht.

1. Bunker "Deelense Start"

Aangetroffen werden 42 vleermuizen, weer wat meer dan de vorige telling (32), namelijk:

10	exx	Myotis nattereri (franjestaat)
21	exx	Myotis daubentonii (watervleermuis)
10	exx	Myotis dasycneme (meervleermuis)
1	ex	Plecotus auritus (gewone grootoorvleermuis)

Bij de meervleermuizen kon geen enkele chip worden gevonden. Baardvleermuizen ontbraken ook ditmaal helaas.

2. Schuilplaatsen nabij het waterbassin (Zwarte Bergen)

In de twee kleine betonnen schuilplaatsen samen, die in 2010 van deurtjes en wegkruipplanken zijn voorzien, werden nu bij elkaar 16 vleermuizen aangetroffen, namelijk:

1	ex	Myotis mystacinus/brandtii (baardvleermuis)
2	exx	Myotis nattereri (franjestaat)
4	exx	Myotis daubentonii (watervleermuis)

In de meest westelijke laat de wegkruipplank los en is de onder drempel weg geërodeerd, waardoor muizen en marters (te) gemakkelijk kunnen binnkomen.

3. De rioolbuis/waterafvoer rolbaan uitkomend in het bassin

Deze kon ditmaal voor het laatst worden geteld, omdat het afwateringsstelsel wordt voorzien van een kunststof 'binnenmantel' waardoor vleermuizen niet meer in de naden tussen de riool-elementen kunnen wegkruipen. Aangetroffen werden nu 7 vleermuizen:

1	ex	Myotis mystacinus/brandtii (baardvleermuis)
2	exx	Myotis nattereri (franjestaat)
3	exx	Myotis daubentonii (watervleermuis)
1	ex	ongedetermineerde vleermuis

In het hokje bij het bassin werd geen vleermuis aangetroffen.

4. Zolder voormalige hondenkennel Sint Hubertus

Hierin werden 5 exx *Pipistrellus pipistrellus* (gewone dwergvleermuis) aangetroffen.

5. Bunker "Koningsweg" naast het Rijksarchief

Hierin werden vorige telling 17 vleermuizen aangetroffen, deze keer 13 namelijk:

13 exx *Myotis daubentonii* (watervleermuis)

Drie van de watervleermuizen bevonden zich in het 'buitenkeldertje'. Eind 2021 werd ontdekt dat het toegangsluik was opengebroken en vernield. Het luik is hersteld en verbeterd (versterkt) tegen vandalisme en in de eerste dagen van januari teruggeplaatst.

6. Voerkelder De Schuilkelder

In de aangebrachte wegkruipplanken werden aangetroffen:

1 ex *Myotis daubentonii* (watervleermuis)
3 exx *Plecotus auritus* (gewone grootoorvleermuis).

7. Voerkelder Nieuwe Plijmen

Wederom geen vleermuizen aangetroffen. Zie ook bij 9 voor eventuele toekomst.

8. Voerkelder Oude Plijmen

Niet bezocht.

9. Voerkelder Kronkelweg

Toestand object en advies daarover als in 2020: indien er geen andere plannen met dit object zijn, als winterkwartier te bestemmen en aan te passen door eventueel muren iets te verhogen en afdekking te maken door toepassing van stalroosters. Uitwerking in overleg na besluitvorming.

10. Voerkelder Bunterbos

Geen vleermuizen aangetroffen. De aangebrachte wegkruipplank is vanaf de achterzijde voor predatoren zoals bosmuizen gemakkelijk bereikbaar. Advies een gladde betonplex-plaat achter de wegkruipplank tegen de muur te zetten, afmeting ruim de omtrek van de wegkruipplank.

Ook tegen de achterwand een betonplex-plaat over de potdeksels zetten.

11. Kelderruimten onder het terras van jachtslot Sint Hubertus

Niet bezocht.

12. Half ondergronds gebouwtje even ten westen van het jachtslot

In dit gebouwtje, deels Liander, werd 1 *Plecotus auritus* (gewone grootoorvleermuis) gevonden.

13. Lupinehut

Vleugels van dagpauwogen wijzen op een functie als zomervliefplaats van grootoorvleermuizen; geen functie als winterkwartier, mogelijk 'tussenkwartier' in relatie tot bunker Deelense Start.

14. Valckeniershut

Ruimte wordt regelmatig gebruikt en is ook overigens niet geschikt als winterkwartier van vleermuizen.

Vanaf 1991 zijn er gegevens over de aantallen winterslapende vleermuizen op Nationaal Park De Hoge Veluwe. In onderstaande tabel zijn de resultaten opgenomen.

Tabel 6.2.1: Resultaten wintertellingen van 2010 t/m 2022.

Naam vleermuis/jaartal	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baardvleermuis	2	4	4	8	8	4	4	2	3	3	2	-	2
Franjestaart	7	23	25	17	25	21	29	39	32	25	19	-	14
Watervleermuis	28	36	61	70	41	44	47	62	74	54	34	-	42
Meervleermuis	7	5	10	12	7	12	10	17	12	11	9	-	10
Gewone grootoorvleermuis	1	10	1	10	2	3	9	9	3	8	7	-	5
Gewone dwergvleermuis	0	0	0	0	0	0	3	8	12	4	15	-	5
Ongedetermineerd	8	3	5	2	4	3	0	2	1	0	4	-	1
Totaal	53	81	106	119	87	87	102	139	137	105	90	0	79

Winterslaapplaats	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Voerkelder nieuwe plijmen	-	2	-	3	0	2	3	-	1	1	-	-	0
Voerkelders schuilkelder	-	-	-	1	0	0	1	0	2	3	4	-	4
Voerkelders bunterbos (3)	-	-	-	-	-	0	-	0	-	-	-	-	0
Voerkelder kronkelweg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	0
Bunker koningsweg naast het rijksarchief (1)	-	2	5	4	6	7	21	29	20	14	17	-	13
Bunker deelensche start	44	55	86	88	54	45	55	77	75	56	32	-	42
Bluswaterkelder (2)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Waterbassin zinkgat (rioolbuis)	7	17	8	10	13	11	-	4	11	6	5	-	7
Schuilplaatsen/bunkertjes nabij waterbassin (zwarte bergen)	2	5	7	13	14	22	16	20	16	21	16	-	7
Zolder hondenkennel st. Hubertus	-	-	-	-	-	-	5	9	12	4	15	-	5
Souterain/kelderruimte hubertus terras	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-
Voerkelder hubertus	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-	-
Gebouwtje ten westen van hubertus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Totaal	53	81	106	119	87	87	102	139	137	105	90	0	79

6.3 Zomertellingen

De waarnemingen bij de zomertellingen worden uitgevoerd met de Batlogger. Hiermee wordt niet zozeer gekeken naar aantallen, maar met name naar welke soorten vleermuizen in het Park aanwezig zijn. Er werd gebruik gemaakt van een Batlogger M, welke alle vleermuisgeluiden opneemt. Deze geluiden zijn naderhand geanalyseerd.

6.3.1 Wandelroute

Op 28 juni zijn tijdens de wandelroute rondom de vijver bij het Jachthuis Sint Hubertus 160 (bruikbare) waarnemingen gedaan van 7 soorten.

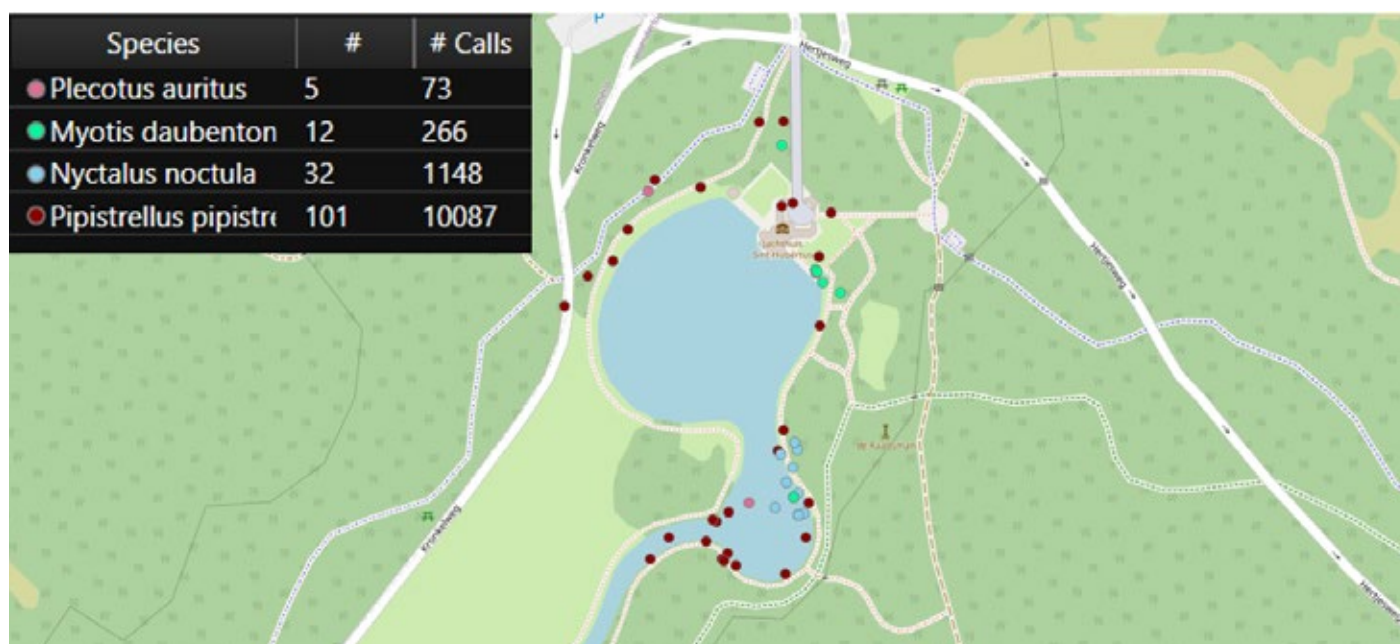
6.3.2 Fietsroute

Op 7 juni 2022 is de fietsroute gereden. In totaal zijn slechts 3 (bruikbare) waarnemingen van 1 soort gemeten.

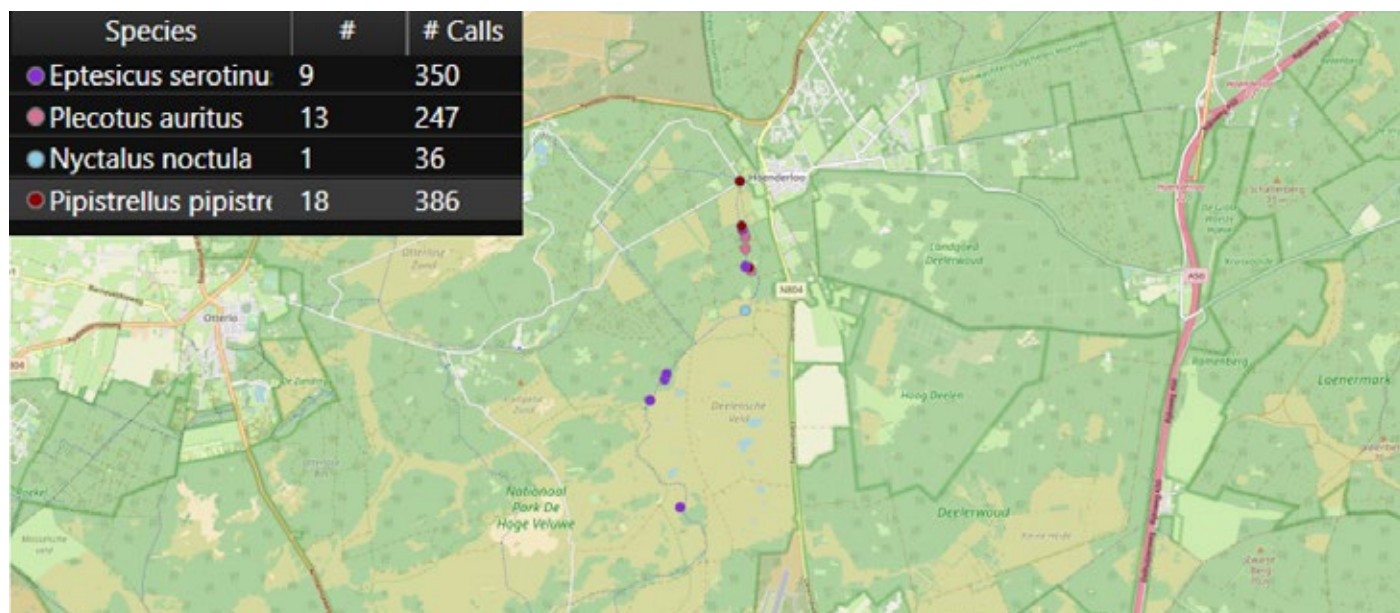
6.3.3 Autoroute 1a & b

Start vanaf parkeerplaats noord van Kröller-Müller Museum naar Houtkampweg – Rechtsaf tot Kronkelweg – Linksaf tot Wetweg – Linksaf tot Houtkampweg bij Otterlo – Linksaf over de Houtkampweg tot de Kronkelweg – Linksaf langs Pompgebouw en Sint Hubertus over de Hertjesweg – einde linksaf Prins Hendriklaan tot Hoenderloo – Linksaf Houtkampweg en terug naar startpunt.

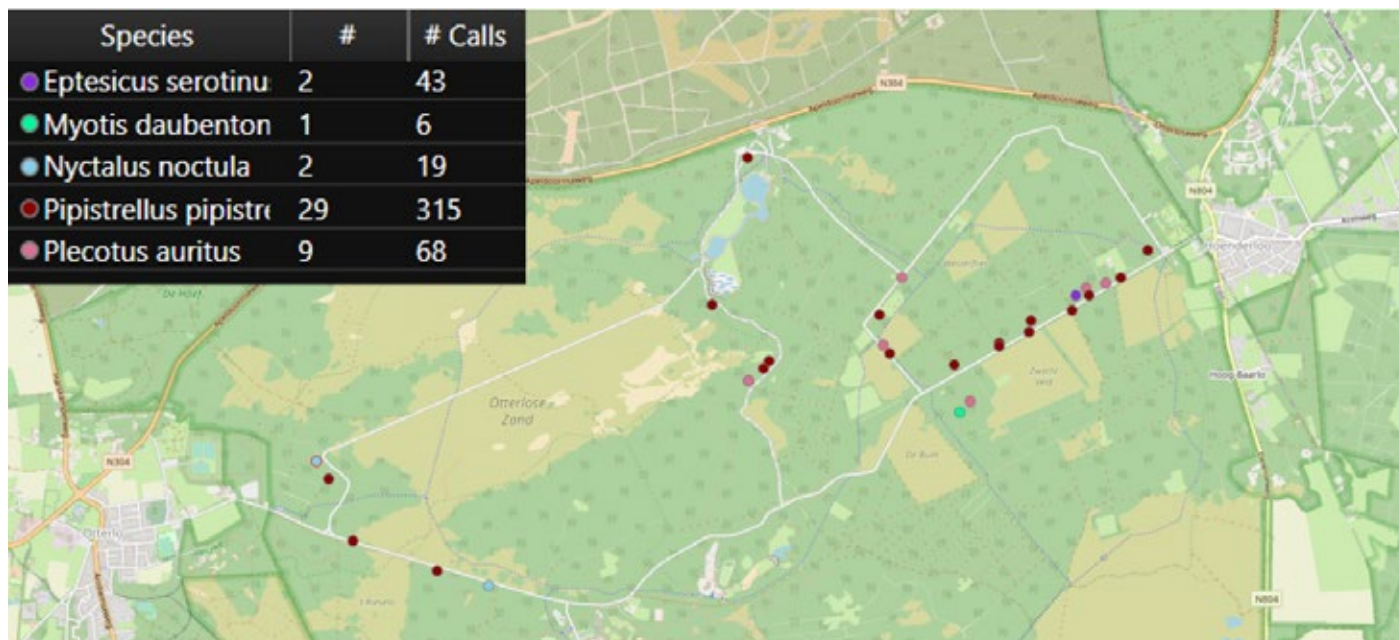
In totaal zijn 137 waarnemingen gedaan van 8 soorten. Er is gereden op 24 mei 2022.



Figuur 6.3.1: wandelroute afgelegd op 28 juni 2022



Figuur 6.3.2: fietsroute gereden op 7 juni 2022



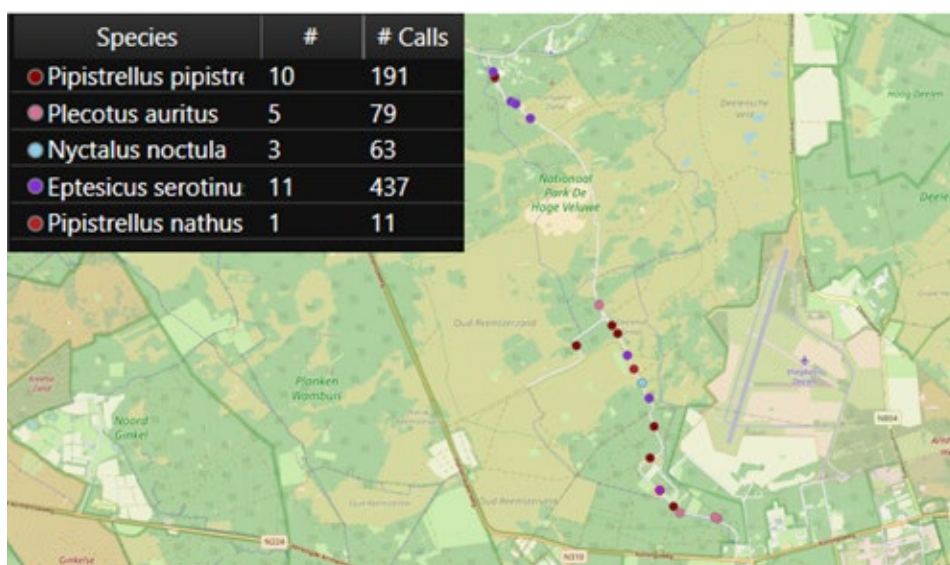
Figuur 6.3.3: autoroute 1a&b gecombineerd gereden op 24 mei 2022

6.3.4 Autoroute 2

Start ingang Schaarsbergen – naar Kemperberg – Kompagnieberg – Reemsterweg heen en terug – Gymnasium vallei – tot parkeerplaats noord van Kröller Müller Museum en vandaar terug Gymnasium vallei – Reemsterweg heen en terug – Kompagnieberg – naar Schaarsbergen.

Op 14 juni is autoroute 2 gereden. Er zijn hierbij 51 (bruikbare) waarnemingen gedaan, van 5 soorten van vleermuizen.

Samengevat in onderstaande tabel de aantallen en de soorten van de zomertellingen 2022.



Figuur 6.3.4: autoroute 2 gereden op 14 juni 2022

Tabel 6.3.1: Resultaten zomertellingen 2022

		28-jun.-22 Wandelroute Aantallen	07-jun.-22 Fietsroute Aantallen	24-mei-22 Autoroute 1a&b Aantallen	14-jun.-22 Autoroute 2 Aantallen	Per soort Totaal	
Laatvlieger	Eptesicus serotinus	1		14	3	18	Laatvlieger
Franjestaart	Myotis nattereri					0	Franjestaart
Watervleermuis	Myotis daubentonii	41		1	1	43	Watervleermuis
Meervleermuis	Myotis dasycneme			1		1	Meervleermuis
Rosse vleermuis	Nyctalus noctula	3	3	9	3	18	Rosse vleermuis
Bosvleermuis	Nyctalus leisleri	5		2		7	Bosvleermuis
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus	100		81	30	211	Gewone dwergvleermuis
Ruige dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii	3		1		4	Ruige dwergvleermuis
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus pygmaeus					0	Kleine dwergvleermuis
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus	7		28	14	49	Gewone grootoorvleermuis
Niet geïdentificeerd						0	Niet geïdentificeerd
Totaal		160	3	137	51	351	

6.4 De Vleermuizen moeten verhuizen

Half juli dit jaar bereikte ons een wat verontrustend bericht. De rioolbuis bij het zinkgat was met een doek afgesloten, waardoor de vleermuizen, die daar graag verblijven, er niet in of uit konden vliegen. Wat was hier nou aan de hand?

Navraag bij het Park leerde ons dat het een bewuste actie was, aangezien ze het riolenstelsel voor hemelwater van Vliegbasis Deelen aan het renoveren waren. De rioolbuis bij het Zinkgat maakt daar onderdeel van uit.

Begin augustus werden wij uitgenodigd door Norman Scheffelaar om hem te vergezellen naar Vliegbasis Deelen voor een rondleiding op de basis m.b.t. de vleermuis (zomer en vooral winter) verblijfplaatsen. Samen met vleermuisdeskundige Ruud Kaal (Vleermuisgroep Gelderland), die al sinds jaar en dag de vleermuizen inventariseert bij Deelen en een vertegenwoordiger is van Rijksmonumenten, zijn we op pad gegaan.

De afwatering van de vliegbasis dateert uit de eerste helft van de vorige eeuw. Dit stelsel ligt onder de hele vliegbasis om te zorgen dat de start- en landingsbanen niet onder water komen te staan. De betonnen (riool)buisen zijn over het algemeen in slechte staat. Voor de vleermuizen een Walhalla. De kieren, gaten en spleten vormen een prachtige en redelijk veilige verblijfplaats met een vrij constante temperatuur en luchtvochtigheidsgraad. Ideaal voor de vleermuizen!

De invliegopening van het stelsel ligt, je raadt het misschien al, bij het Zinkgat.

Jaarlijks worden, bij de wintertellingen, de eerste meters van deze buis gecontroleerd op vleermuisbewoning door Ruud Kaal. Hij vindt

daar tussen de 5 en 10 vleermuizen, meest de Watervleermuis en de gewone grootoorvleermuis. Let wel, dit zijn slechts de eerste meters van het hele stelsel die in het park liggen. De rest van het stelsel ligt onder de vliegbasis

Het (riool)buisenstelsel onder de vliegbasis is dus, onder toezicht van Rijksmonumentenzorg, geheel gerenoveerd. Daarmee zijn alle fijne gaten, scheuren en spleten afgedicht en kunnen de vleermuizen er niet meer verblijven.

Dat was voor de vleermuizen geen wenselijke situatie en hiervoor is een mitigerende maatregel getroffen. Kosten nog moeite zijn gespaard om een prachtige verblijfplaats aan te leggen, waar de vleermuizen wel prettig kunnen verblijven. Bij het Zinkgat, aan de andere kant van de afrastering, is een ondergrondse vleermuis-kelder aangelegd. Deze is aangesloten op het (riool)buisenstelsel. De kelder is voorzien van kieren, gaten en spleten, waar de vleermuizen goed kunnen verblijven in (vooral) de winter en als ze willen ook in de zomer.

Het plafond van de kelder bestaat uit betonplaten voorzien van circa 20cm diepe gaten. Daarnaast zijn aan de muren vele hangplaatsen aangebracht. De betonmuren zijn bovenaan voorzien van een ruwe laag waar de vleermuizen zich aan vast kunnen grijpen, zie de foto.

Er is gedacht aan vochtregulering en er zijn voorzieningen getroffen om te voorkomen dat met name boommarters de kelder in kunnen komen.

Nu maar hopen dat de vleermuizen straks, als ze een plekje gaan zoeken voor de winterslaap, de weg naar deze prachtige kelder weten te vinden.



Diverse voorzieningen voor vleermuizen in de aangelegde vleermuis-kelder.

Hoofdstuk 7

Boommarters

Olga van der Klis e.a.

7.1 Samenvatting

We hebben 4 nestbomen gevonden met totaal minimaal 9 jongen. Daarnaast meerdere territoria waarin geen jongen aangetoond kunnen worden.

7.2 Bespreking

Het boommarterinventarisatieteam bestaat uit dezelfde vijf personen als vorig jaar: Olga van der Klis, René van Lopik, Lia Rijnveld en Petra en Arjen Wardenier.

Olga heeft het noorden van het Park onderzocht, geholpen door Petra en Arjen die met name bij de Aanstoot en de Steynbank hebben gezocht. Het midden van het Park wordt altijd door Lia bekeken. René heeft in het zuiden gelopen. Hierbij hebben we zoals altijd de rustgebieden niet bezocht, op een enkele hotspot na.

Hoog Baarlo

Al op 26 februari wordt op Hoog Baarlo de aanwezigheid van een moertje vastgesteld in de vorm van een latrine. Op 27 april blijkt ze naar een andere holle boom te zijn verhuisd. Hier is ze blijven zitten tot we op 24 mei in aanwezigheid van jachtopzichter Jan Willem Bolkenbaas met de hengcam in de boom hebben gekeken. Er blijken 3 jongen van ongeveer 4 weken oud in te liggen. De moeder is weg zodat er goed geteld kan worden. 10 dagen later is het nest nog aanwezig. Er is dus geen sprake geweest van verstoring.

Nieuwe Plijmen

Op 11 mei wordt de Nieuwe Plijmen bekeken, een clustertje holle bomen vlak aan het pad. Onder een van de bomen ligt een latrine. Op 14 mei wordt de boom weer bekeken en ligt de moeder met de staart uit het gat in een gat te slapen. Het is die dag erg warm. Dit vraagt om een observatie: Op 18 mei ligt de moeder op dezelfde wijze in het gat. Even eronder is nog een gat. Al vrij snel valt er uit het onderste gat een jong naar beneden. Het diertje is nog blind en doof en gaat gewoon onder de boom liggen slapen. Ik heb lang gewacht of de moeder het jong ging halen maar toen ik weg moest lag het diertje er nog net zo. Dezelfde avond ben ik terug gegaan om te kijken: het diertje was weg en op de plaats waar het gelegen had, lag nu een uitwerpsel van de marter. Voor mij was het duidelijk dat het dier door de moeder was opgehaald. Deze boom ben ik verder maar niet meer naar toe gegaan. op 2 juni is er met de hengcam in de boom gekeken en was hij leeg.



Gevallen jonge boommarter, foto: Olga van der Kus

Middenzand

Bij het Middenzand wordt op 1 maart een latrine gevonden onder een dode berk zonder krooncontact. Als de moeder op jacht gaat, moet ze via de stam de boom verlaten. En dus ook als ze met de jongen het nest verlaat. Hier is een wildcamera bijgezet. Dat heeft de nodige mooie filmpjes van de moeder opgeleverd. Meestal verliet ze de boom rond 22u en kwam pas na 3u terug. Bijvangst waren vossen, herten, dassen en muizen. Bij een controle van het sd-kaartje op 17 mei heb ik 2 jongen uit een gat zien kijken. Vanaf 22 mei staat er geen vertrekkende moeder meer op. Helaas is het vertrek van de jongen niet vastgelegd. Dat moet dus buiten de opname tijden van de camera geweest zijn. Het exacte aantal jongen weten we dus niet. Op 22 mei staat er rond middernacht wel een vos op een filmpje die met meer dan normale interesse de omgeving en de boom inspecteert. Op de Kompagnieberg ziet René op 4 juni een jagende boommarter en op 8 juni tenminste drie spelende jongen. Het kunnen de jongen uit de berk van het Middenzand zijn maar daar is geen eenduidig bewijs voor.

Sickesze Dennen

Al op 25 maart wordt een latrine gevonden onder dezelfde boom als vorig jaar. En dan in april is er geen spoor van een boommarter meer te vinden om op 28 mei toch weer terug te zijn in dezelfde boom. Op 1 juni zie ik hier met de hengcam 3 grote jongen terwijl de moeder weg is.

Hoofdstuk 8

Dassen op de Hoge Veluwe

René van Lopik

In 2022 is het werk van 2021 verder gegaan. We hebben tot nu toe zeker nog niet de hele Hoge Veluwe bekeken. Maar we komen langzaam aan steeds verder.

Tevens zijn we met twee mensen begonnen om onze gegevens te verwerken in een GIS-systeem. We hebben daarvoor een versie gebruikt die we thuis kunnen gebruiken en gratis van het internet te downloaden was. De bedoeling is dat al onze gegevens ook overgenomen kunnen worden door het betaalde systeem dat het Park gebruikt, zodat we allemaal bij deze gegevens kunnen komen en er mee kunnen werken. Dit is een hele klus en het werk heeft een tijdje stil gelegen door de vele andere werkzaamheden. Dus dit jaar kunnen we niet, zoals in het vorige jaarverslag staat, een uitgebreider verslag presenteren. Maar mogelijk gaat dit komend jaar wel lukken.

Wat betreft de dieren zelf, de verbetering van de stand na de droge jaren, die al in 2021 was ingezet, lijkt verder te gaan. We zien dat een aantal eerder verlaten (kraam)burchten weer bezet zijn en de bewoonde burchten ook meestal nu nog bewoond zijn. Dus voorzichtig optimistisch. Wel lijkt het belangrijk dat er aandacht moet zijn voor het verloren gaan van leefgebied en de exclusies van bospercelen toegankelijk blijven voor de dassen. Zowel om er in te komen als er weer uit te gaan en dat daarmee het leefgebied voor de dassen hetzelfde kan blijven. De openingen door de buitenrasters van het Park zijn gebleven, ook al zijn er soms kleine verhogingen in gemaakt die de doorgang nauwer maken. Dit om gebruik door andere dieren te ontmoedigen, denk aan de wolf en biggen van de zwijnen. Nu zijn dassen ook redelijke klimmers en de camera's van het Kröller-Müller Museum lieten weleens een das zien die over het hek klom. Maar dat is wel een uitzondering.

Maar terug naar de dassen. Komend jaar hopen we met een overzichtskaart te komen van de gebieden die we gedaan hebben, waarin al de bekende gegevens vermeld staan. Tevens hopen we nog een paar gebieden te onderzoeken, om de kaart steeds completer te krijgen en met actuele informatie.



Draaihals, foto: Hans van Zummeren

Hoofdstuk 9

Vogels

René van Lopik

9.1 Inleiding

We zijn dit jaar als werkgroep gestart met veertien personen, en later in het jaar is Henk Sierdsema de groep komen versterken. Henk is ook een professionele vogelaar bij Sovon en al lang verbonden met het vogelonderzoek op de Hoge Veluwe, maar nu dus ook lid geworden van onze werkgroep. In 2022 bestaat de groep uit: Jan de Beer, Eefje den Belder, Donovan van Berkum, Leendert-Jan van der Ent, Adriaan Guldemon, Menno Huizinga, Wim Janssen, René van Lopik (coördinator van de vogelaars), Henk Sierdsema, Willem en Els Roke, Arnold Top, Gerard Schilte, Willem van Wassenberg en Andries Wink. Aan het einde van het jaar heeft Els aangegeven de groep te verlaten en in 2023 geen lid meer te zijn, maar Els zal naar verwachting zeker nog wel Willem vergezellen op één van de tochten, al dan niet als teller. Dus afscheid als lid van deze groep, maar zeker niet uit het oog verloren en je warme aanwezigheid zullen we denk ik niet hoeven missen in het Park.

Er is ook dit jaar weer veel werk verzet. Er zijn verschillende tellingen verricht, waarbij de vaste BMP tellingen, en een aantal gebied dekkende soorttellingen van nachtzwaluw en klapekster. Dit jaar ook meer aandacht voor een aantal bijzondere soorten voor het Park. En we zijn als groep ons gaan verdiepen in het trachten een beeld te

krijgen van de wespddieven op de Hoge Veluwe, vooral de territoriale dieren. Hierbij gebruik makend van kennis die in het land is opgedaan met het tellen van deze vogels, en van speciale kennis op dit gebied aanwezig bij een aantal tellers in de groep. De wespddieven met hun ook wat geheimzinnig aanwezig zijn, stellen ons voor een aardige uitdaging. Verderop hierover meer.

Voor het verrichten van de tellingen hadden we helaas te maken met een aantal beperkingen. Vorig jaar mochten we vroeger dan de openingstijd in het Park om volgens de gangbare methodiek een BMP telling te doen, zodat de vroeg actieve soorten beter geteld kunnen worden. Helaas is deze pilot dit jaar niet voortgezet. Tevens was er dit jaar voor het eerst een strakke eindtijd van 24.00 uur aan de nachtzwaluw telling, hierdoor hebben we de tellingen moeten aanpassen. Zodoende hebben we ervaring opgedaan met het tellen vanaf een vast telpunt. Dus niet alleen maar bewegend door het terrein.

We hebben minder dan vorig jaar ons bezig gehouden met verstoringen door fotografen. Er werd zeker nog gefotografeerd in de buurt van de draaihalzen van het Zinkgat, maar veel minder intensief. De zwarte specht had een andere broedholte dit jaar, die minder goed fotografeerbaar was en trok daardoor ook minder de aandacht.



Gekraagde roodstaart, foto: Hans van Zummeren

Als laatste wil ik nog opmerken dat Sovon werkt aan een rapport over de broedvogels van de Hoge Veluwe, waar ook onze gegevens voor gebruikt worden. Deze rapportage is in opdracht van het Park. Sovon zet veel gegevens van ons om in vergelijkend materiaal en gebruikt een indeling van ecologische vogelgroepen en maakt op soort niveau trendkaarten. Hierbij dus gebruikmakend van onze inventarisaties en van een paar BMP-gebieden die Sovon heeft geteld. Zo komen beroepstellers en amateurs samen om een gebied van 54 vierkante kilometer in kaart te brengen en de bescherming van de natuurwaarden zeker te stellen. Dat iedereen kan genieten van onze gevederde vrienden en er een balans is tussen wat die gevederde vrienden hiervoor aan eisen stellen en wat mogelijk en wenselijk is voor mensen om daar van te zien en er van te genieten. Net zo als de wespdenieven ons dit jaar weer lieten zien: er zijn geheimen die niet zomaar ontrafelt kunnen worden, maar wel belangrijk om hier zicht op te krijgen. Zo kunnen we de windmolens, nodig voor onze energieopwekking, mogelijk op afstand houden van de mooie Veluwe natuur.

9.2 Broedvogelonderzoek

Jan de Beer

BMP onderzoek van plots. Regelmatig blijkt dat de plots ooit zijn vastgesteld zonder goed te kijken naar de grootte ervan. Nu zijn er plots die eigenlijk niet helemaal op een juiste manier geïnventariseerd kunnen worden omdat ze voor één teller te groot zijn. Bij plot nr. 11, Deelense Start wordt daarom dit jaar door twee tellers geteld. Bij sommige plots wordt bekeken in hoeverre we het plot kunnen splitsen in een deel A en een deel B, zoals al bij enkele plots is gebeurd. Hierbij moet goed worden opgepast in hoeverre de langjarige reeksen niet te veel verstoord worden. Bij plot 33, Centrum gebied, hebben we afgelopen jaar een splitsing kunnen toepassen omdat er nog oude telgegevens per kwartblok aanwezig waren over de getelde jaren 2012, 2013 en 2014. Ook is bij die oude tellingen gebleken dat toentertijd een stuk Koeverbos onder dit plot viel. Dat stuk is er nu uitgehaald en de tellingen van dat stukje Koeverbos dienen als verloren te worden beschouwd omdat niet het hele plot is geteld, zoals dit jaar wel het geval is geweest.

In 2011 zijn kennelijk de grenzen van een aantal plots deels aangepast waardoor vergelijkingen met oudere jaren voorzichtig

geïnterpreteerd dienen te worden. Echter, zoals bij plot 33 hierboven geconstateerd, zijn er daarna kennelijk ook nog aanpassingen geweest. Wat dat betreft heeft Avimap veel verbetering gebracht, de grenzen staan nu duidelijk vast en snel even aanpassen is er niet meer bij. Afgelopen jaren zijn wel de grenzen heel licht aangepast zodat er geen stukjes tot twee plots behoren of juist een stukje tussen twee plots die nergens bij behoren. Deze aanpassingen hebben op zich geen invloed op de telgegevens, ze zijn meer als cosmetisch te beschouwen.

Alle cijfers zijn wel in Excel files verzameld, maar in dit verslag worden alleen de cijfers vanaf 2011 weergegeven m.u.v. leeuweriken vanaf 2007 op het Deelense veld, dit mede in verband met bovengenoemde onnauwkeurigheden.

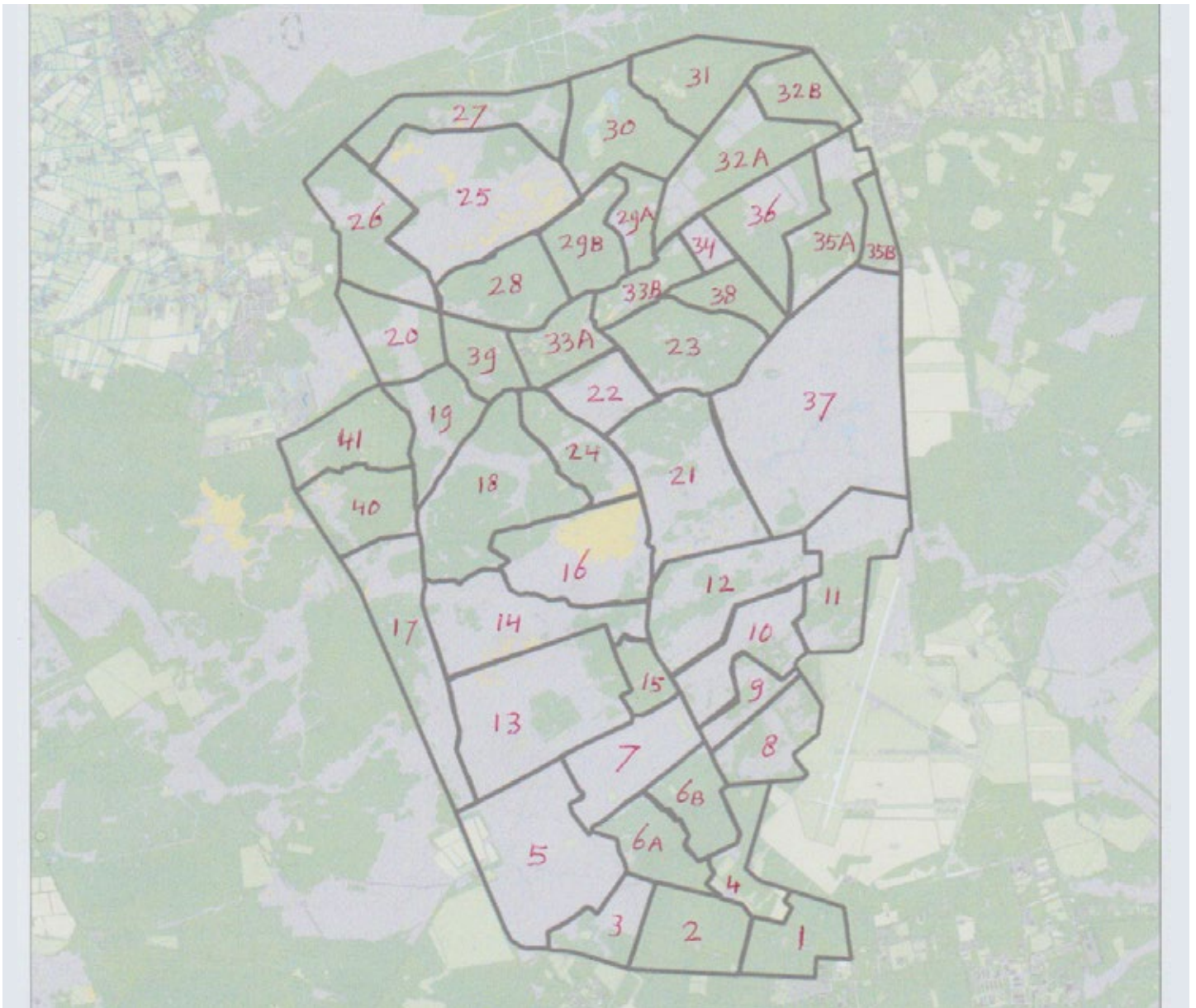
Het Park is in 46 BMP plots verdeeld, daarnaast één controle strook, plot, nr. 37E, een niet ingetekende strook over het erg grote plot nr. 37, Deelense Veld. (zie figuur 10.2.1 en tabel 10.2.1). Hiermee denken we een indruk te krijgen in hoeverre het grote open Deelense Veld volledig geteld kan worden op de manier zoals dat al jaren gebeurt. Dit jaar zijn er weer veel plots geïnventariseerd; zestien plots! In vergelijking met vorig jaar iets minder, maar vorig jaar werden er vijf plots onderzocht door medewerkers van Sovon en dit jaar twee door Dirk Zoetebier van Sovon.

Het is de bedoeling dat in 6 jaar tijd alle plots minstens 1 x worden geïnventariseerd. Door de vele plots die afgelopen jaren zijn geteld zijn nu alle plots de afgelopen zes jaar geteld!

Jaar-plots-territoria-soorten

Jaar	Aantal plots	Aantal territoria	Aantal soorten
2022	16	3810	75
2021	21*	5013	75
2020	11	2507	71
2019	12	2995	68
2018	8	1753	66

* één plot is een niet geldige BMP telling



Figuur 9.2.1 Ligging van BMP plots op de Hoge Veluwe

Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd volgens de territoriumkarteringsmethode van Sovon (Aviplan). Dit jaar zijn de plots op alle soorten onderzocht volgens de BMP A methode, hierbij worden alle soorten geteld (in de BMP B methode wordt slechts een beperkt aantal minder algemene soorten geteld). Overigens zijn de resultaten van de tellingen altijd mede afhankelijk van wie er geteld heeft en onder welke weersomstandigheden.

Aan het BMP onderzoek hebben naast de Sovon mensen de volgende tellers meegewerkt: (alfabetisch op achternaam): Jan de Beer (JB), Eefje den Belder (EB), Donovan van Berkum (DB), Leendert Jan van der Ent (LE), Adriaan Guldmond (JG), Menno Huizinga, Wim Janssen (WJ), René van Lopik (RL), Willem en Els Roke (WR), Arnold Top (AT), Willem van Wassenberg (WA), Andries Wink (AI).

In de tabellen 9.2.2a en 9.2.2b worden de resultaten van de inventarisaties vermeld. Alleen in tabel 9.2.2a zijn de wetenschappelijke namen van de vogelsoorten vermeld. Ook in 2022 werden er van 75 verschillende soorten vogels territoria vastgesteld. Dat zijn evenveel soorten als in 2021 en 2014 en 2015. Het aantal soorten lijkt dus na een kleine inzinking weer wat te stijgen en over langere tijd gezien stabiel.

Dit jaar heeft de draaihals De Hoge Veluwe met vijf vastgestelde maar zeer waarschijnlijk zes territoria in de getelde gebieden weer goed gevonden. Speciale aandacht wordt er besteed aan de wespendif.

Vorig jaar zijn op verschillende plaatsen houten nestkasten voor de tapuit ingegraven als vervanging van konijnenholen omdat er in het park weinig konijnen over zijn. Hoewel vastgesteld is dat een enkele tapuit een kijkje is komen nemen, zijn de kasten nog niet gebruikt als nestplaats. Er zijn helaas geen territoria van de tapuit gevonden. We kijken hoopvol uit naar de ontwikkeling van de tapuit en wie weet komt er ook nog een hop op de grondnestkasten af. Dit jaar zijn ook nu 19 soorten van de Rode Lijst van broedvogels van 2017 territoria vastgesteld (2020 - 15).

Zoals uit tabel 9.2.1 is af te lezen zijn nu alle plots de laatste 5 jaar geteld, sinds langere tijd lopen we goed op schema om het hele Park eens in de 6 jaar te inventariseren.

Sommige plots zijn erg groot, in overleg met Sovon gaat hiernaar gekeken worden of die plots gesplitst kunnen worden, onder andere mogelijk plot 18.

Tabel 9.2.1 Gegevens van de plots, wanneer geïnventariseerd en wie dit in 2022 heeft gedaan

Plot-nr.	Sovon plot-nr.	Gebied	Opp. in Ha.	Geteld in	Telling 2022
1	4997	Tonnenberg	79,6	2011, 2012, 2022	WR
2	5581	Steedsdennen, Autobos, Kemperberg	105,15	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2021	-
3	5307	Aalderinksveld, Klein Sint Hubertus	64,97	2011, 2016, 2017, 2021	-
4	4996	Everwijnsersf, Roggekamp, Zwarte Bergen	66,4	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2022	LE
5	8580	Oud Reemsterveld (west)	224,3	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2019	-
6A	8582	Reemsterbos, Stadsdennen west	105	2012, 2019	-
6B	8581	Reemsterbos, Stadsdennen oost	71,17	2015, 2021	-
7	4353	Oud-Reemsterveld oost (RG)	118,2	2019	-
8	6695	Zinkgat e.o.	85,73	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022	EB/JG
9	8583	Karintzkyweg, Eikenhoutbergen	43,46	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2021	-
10	8584	Karintzkyweg, midden Braamsveldje e.o.	110,1	2013, 2019	-
11	3111	Deelense Start (RG)	141,1	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2022	AI/EB/JG
12	1738	Deelense en Middenzand	158,3	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2018	-
13	6839	Bosje van Staf e.o. (RG)	244	2015, 2022	DZ
14	1737	Oud-Reemsterzand, Gymnasiumvallei	158,6	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2020	-
15	8586	Bossen west van Kompagnieberg	37,8	2011, 2016, 2017, 2018, 2022	RL
16	10523	De Pollen	164,8	2012, 2019, 2020	-
17	8585	Verdronken Bos, Jeneverbessenbos	162,4	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
18	7485	De Plijmen (RG)	211,29	2015, 2021	-
19	5475	Nieuwe Plijmen	86,54	2012, 2014, 2021	-
20	5311	Rieselo e.o.	86,2	2011, 2013, 2020	-
21	6838	Deelense Zand west, oost van Wildbaanweg (RG)	208,01	2015, 2021	-
22	5245	Pampelse Zand	67,9	2011, 2012, 2014, 2015, 2016, 2020	-
23	8589	Koeverbos, Kromme Hoek (RG)	114,9	2022	DZ
24	5246	Strook langs de Wildbaanweg	82,9	2011, 2012, 2018, 2022	JB/MH
25	1736	Otterlose Zand	257,4	2011, 2012, 2014, 2020	-
26	5483	Geitenspoor, de Wetbos, De Aenstoot	134,69	2011, 2015, 2021	-
27	6756	Sickesze Dennen, strook tot Dienstgebouw	116,4	2015, 2016, 2022	DB
28	6804	Schuilkeldegebied (RG)	106,31	2012, 2021	-
29A	8592	Grasbos, Fazantenpark	47,48	2013, 2021, 2022	AI
29B	8591	Gebied west van Kronkelweg	84,77	2014, 2021	-
30	2240	Sint Hubertusvijver, Prisma, Koekoek	135,45	2011, 2021	-
31	6702	Siberië, De Schuit	112,53	2013, 2021	-
32A	6872	Kinderbos, Eikelkamp, Westerflir	137,1	2013, 2014, 2020	-
32B	8571	Jan Aaltensland (RG)	69,3	2019, 2022	WA
33A	6805	Centrumgebied/Museumspark	68,15	2012, 2013, 2021	-
33B	8590	Centrumgebied oost	53,8	2014, 2021	-
34	4352	De Bunt, open gebied	22,2	2011, 2016, 2021	-
35A	6876	Hoog Baarlo tot Deelense Veld, Weitje van de Pol	107,16	2013, 2014, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022	WA
35B	8593	Hoog Baarlo Valkeniershut (RG)	34,4	2018, 2022	AT
36	50273	Zwarte Veld (RG)	113,8	2019	-
37	7797	Deelense Veld	445,79	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022	WJ
37E	56141	Koningsweg Deelense Veld	19,79	2022	WJ
38	50274	Bunterbos	53,69	2012, 2017, 2021	-
39	5401	Steijnbank e.o.	60,65	2012, 2021*, 2022	AT/HA
40	8587	Otterlosche Bos zuid	98,2	2019, 2020	--
41	8588	Otterlosche Bos noord	114	2019, 2020	-
Alle plots zijn minimaal één geteld			5.372,09	* door drie verloren tellingen geen geldige BMP telling	

Adriaan Guldemon (JG), Andries Wink (WI), Arnold Top (AT), Eefje den Belder (EB), Dirk Zoetebier (Sovon) (DZ), Donovan van Berkum (DB), Henk Sierdsema (Sovon) (HA), Jan de Beer (JB), Leendert Jan van der Ent (LE), Menno Huizinga (MH), René van Lopik (RL), Wim Janssen (WJ), Willem en Els Roke (WR), Willem van Wassenberg (WA).

Tabel 9.2.2a Territoria van broedvogels in 2022 A alle soorten geteld B een beperkt aantal soorten geteld

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Tonenberg	Everwijnsersf Roggekamp, Zwarte Beergen	Zinkgat e.o.	Deelense Start (RG)	Bosje van Staf e.o. (RG)	Bossen west van Kompagnieberg	KoeverbosKromme Hoek (RG)
plotnummer		1	4	8	11	13	15	23
opp. in ha		79,6	66,4	85,73	141,1	244	37,8	114,9
BMP type		A	A	A	A	A	A	A
Sovonplot no.		4997	4996	6695	3111	6839	8586	8589
Jaar		2022	2022	2022	2022	2022	2022	2022
inventarisator		WR	LE	EB/JG	AI/EB/JG	DZ	RL	DZ
dodaars	Tachybaptus ruficollis	-	-	-	-	-	-	-
gauwe gans	Anser anser	-	-	-	1	-	-	-
wilde eend	Anas platyrhynchos	-	-	-	-	-	-	-
kuifeend	Aythya fuligula	-	-	-	-	-	-	-
havik	Accipiter gentilis	1	-	-	-	-	-	-
buizerd	Buteo buteo	-	-	1	1	-	1	-
torenvalk	Falco tinnunculus	-	-	-	1	-	-	-
boomvalk	Falco subbuteo	-	-	-	-	1	-	-
kwartel	Coturnix coturnix	-	-	-	-	2	-	-
watersnip	Gallinago gallinago	-	-	-	-	-	-	-
houtsnip	Scolopax rusticola	-	-	-	-	-	-	1
holenduif	Columba oenas	3	3	1	5	1	5	2
houtduif	Columba palumbus	1	7	1	2	1	2	7
koekoek	Cuculus canorus	-	-	2	3	1	2	1
bosuil	Strix aluco	-	-	-	-	-	-	-
Nachtzwaluw	Caprimulgus europaeus	-	-	7	7	1	1	-
draaihals	Jynx torquilla	-	-	2	-	1	-	-
groene specht	Picus viridis	1	1	1	-	-	-	-
zwarte specht	Dryocopus martius	1	-	-	1	-	1	-
grote bonte specht	Dendrocopos major	13	10	11	8	6	2	16
middelste bonte specht	Dendrocopos medius	-	-	-	1	-	-	-
kleine bonte specht	Dendrocopos minor	1	-	-	1	-	-	-
boomleeuwerik	Lullula arborea	5	4	12	21	9	-	5
veldleeuwerik	Alauda arvensis	-	-	-	20	53	-	-
boerenzwaluw	Hirundo rustica	-	1	-	-	-	-	-
boompieper	Anthus trivialis	7	18	32	22	18	6	18
graspieper	Anthus pratensis	-	-	-	5	18	-	-
witte kwikstaart	Motacilla alba	-	4	-	-	-	-	-
winterkoning	Troglodytes troglodytes	17	13	13	13	10	14	14
heggenmus	Prunella modularis	2	5	-	2	1	1	4
roodborst	Erithacus rubecula	34	14	10	8	16	17	36
gekraagde roodstaart	Phoenicurus phoenicurus	2	4	13	9	5	2	14
roodborsttapuit	Saxicola rubicola	-	-	5	7	11	1	-
merel	Turdus merula	21	11	14	12	8	6	10
zanglijster	Turdus philomelos	13	4	4	6	4	1	12
grote lijster	Turdus viscivorus	1	4	6	4	3	1	4
territoria		123	103	135	160	170	63	144
soorten		16	15	17	23	20	16	14

Tabel 9.2.2a vervolg Territoria van broedvogels in 2022

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Tonenberg	Everwijnserf Roggekamp, Zwarte Beergen	Zinkgat e.o.	Deelense Start (RG)	Bosje van Staf e.o. (RG)	Bossen west van Kompagnieberg	KoeverbosKromme Hoek (RG)
plotnummer		1	4	8	11	13	15	23
bosrietzanger	Acrocephalus palustris	-	-	-	-	-	-	-
kleine karekiet	Acrocephalus scirpaceus	-	-	-	-	-	-	-
spotvogel	Hippolais icterina	1	-	-	-	-	-	-
grasmus	Sylvia communis	-	-	-	-	-	-	-
braamsluiper	Sylvia curruca	-	-	-	-	-	-	-
tuinfluiter	Sylvia borin	10	1	-	1	-	-	-
zwartkop	Sylvia atricapilla	13	13	5	8	7	7	17
fluiter	Phylloscopus sibilatrix	3		1	-	1	-	3
tjiftjaf	Phylloscopus collybita	6	6	4	6	2	8	12
fitis	Phylloscopus trochilus	21	6	20	35	21	21	35
goudhaan	Regulus regulus	3	4	-	4	3	2	9
grauwe vliegenvanger	Muscicapa striata	-	-	-	2	1	-	2
bonte vliegenvanger	Ficedula hypoleuca	28	21	14	8	3	7	6
staartmees	Aegithalos caudatus	-	1	-	-	-	-	1
glanskop	Parus palustris	2	4	1	1	-	1	2
matkop	Parus montanus	1	-	-	-	-	-	-
kuifmees	Parus cristatus	5	2	6	7	12	5	18
zwarte mees	Parus ater	6	5	4	2	9	6	18
pimpelmees	Parus caeruleus	10	19	8	11	1	7	4
koolmees	Parus major	20	33	16	18	11	17	21
boomklever	Sitta europaea	13	14	8	2	1	5	4
boomkruiper	Certhia brachyactyla	8	17	15	8	11	11	23
grauwe klauwier	Lanius collurio	-	-	2	-	-	-	-
gaai	Garrulus glandarius	3	3	5	4	-	2	2
zwarte kraai	Corvus corone	2	1	-	-	1	-	-
raaf	Corvus corax	-	1	-	1	1	-	1
spreeuw	Sturnus vulgaris	-	7	3	-	3	3	-
huismus	Passer domesticus	-	1	-	-	-	-	-
vink	Fringilla coelebs	44	36	36	25	29	20	29
groenling	Chloris chloris	1	-	-	1	-	-	-
putter	Carduelis carduelis	-	3	-	3	1	-	-
kneu	Carduelis cannabina	-	-	2	1	3	-	-
kruisbek	Loxia curvirostra	-	1	-	2	-	-	2
goudvink	Pyrrhula pyrrhula	3	1	1	-	-	-	-
appelvink	Coccothraustes Coccothraustes	1	5	3	2	1	-	8
geelgors	Emberiza citrinella	-	-	4	2	3	-	-
rietgors	Emberiza schoeniclus	-	-	-	-	-	-	-
Totaal territoria		204	205	158	154	125	122	217
Totaal soorten		38	39	37	46	41	31	34

Tabel 9.2.2b Territoria van broedvogels in 2022 A alle soorten geteld

B een beperkt aantal soorten geteld

soort, Nederlandse naam	Strook langs de Wildbaanweg	Sickesze Dennen, strook tot Dienstge- bouw	Grasbos/ Fazantenpark	Jan Aaltens- land (RG)	Hoog Baarlo	Hoog Baarlo Valkeniershut (RG)	Deelen- sche Veld	Steijn- bank e.o.	Totaal aantal waar- genomen
plotnummer	24	27	29A	32B	35A	35B	37	39	
opp. in ha	82,9	6756	47,48	69,3	107,16	34,4	445,79	60,65	
BMP type	A	A	A	A	A	A	A	A	
Sovonplot no.	52,46	116,4	8592	8571	6876	8593	7797	5401	
Jaar	2022	2022	2022	2022	2022	2022	2022	2022	
inventarisator	JB/MH	DB	AI	WA	WW	AT	WJ	AT/HA	
dodaars	-	-	-	-	-	-	6	-	6
grauwe gans	-	-	-	-	-	-	6	-	7
wilde eend	-	-	-	-	-	-	4	-	4
kuifeend	-	-	-	-	-	-	1	-	1
havik	-	-	-	1	-	1	-	-	3
buizerd	-	-	1	-	1	-	-	-	5
torenvalk	-	-	-	-	-	-	-	-	1
boomvalk	-	-	-	-	-	-	-	-	1
kwartel	-	-	-	-	-	-	2	-	4
watersnip	-	-	-	-	-	-	1	-	1
houtsnip	1	-	-	1	-	1	-	-	4
holenduif	1	2	1	7	6	7	3	-	47
houtduif	-	-	1	8	6	8	3	2	49
koekoek	-	-	-	-	2	-	7	-	18
bosuil	-	-	-	1	1	1	-	1	4
nachtzwaluw	1	-	-	-	3	-	7	-	27
draaihals	-	-	-	-	1	-	1	-	5
groene specht	-	-	-	1	1	1	-	-	6
zwarte specht	-	1	1	1	-	1	-	-	7
grote bonte specht	5	1	5	8	10	8	3	6	112
middelste bonte specht	-	-	-	-	1	-	-	1	3
kleine bonte specht	1	-	4	4	4	4	1	-	20
boomleeuwerik	4	8	3	2	6	2	10	-	91
veldleeuwerik	3	-	-	-	5	-	97	-	178
boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	1
boompieper	7	1	5	5	12	5	27	6	189
graspieper	-	-	1	-	-	-	42	-	66
witte kwikstaart	-	-	-	1	1	1	-	2	9
winterkoning	8	10	12	15	10	15	2	10	176
heggenmus	1	3	2	-	-	-	1	3	25
roodborst	19	35	11	20	20	20	3	19	282
gekraagde roodstaart	6	16	7	-	4	-	5	3	90
roodborsttapuit	1	-	-	1	4	1	22	-	53
merel	4	4	9	19	13	19	7	8	165
zanglijster	3	3	7	9	6	9	1	4	86
grote lijster	3	2	1	2	4	2	3	3	43
Totaal territoria	68	86	71	106	121	106	265	68	1789
Totaal soorten	16	12	16	18	22	18	25	13	36

Tabel 9.2.2b vervolg Territoria van broedvogels in 2022

soort, Nederlandse naam	Strook langs de Wildbaanweg	Sickesze Dennen, tot Dienstge-bouw	Grasbos / Fazanten-park	Jan Aaltens- land (RG)	Hoog Baarlo	Hoog Baarlo Valkeniers-hut (RG)	Deelen- sche Veld	Steijn- bank e.o.	Totaal aantal waar- genomen
plotnummer	24	27	29A	32B	35A	35B	37	39	
bosrietzanger	-	-	-	1	-	1	-	-	2
kleine karekiet	-	-	-	-	-	-	1	-	1
spotvogel	-	-	-	-	-	-	-	-	1
grasmus	-	-	-	-	-	-	3	-	3
braamsluiper	-	-	-	-	-	-	2	-	2
tuinfluiter	-	-	5	-	-	-	3	1	21
zwartkop	5	9	7	21	18	21	7	12	170
fluiter	-	-	-	4	1	4	-	-	17
tjiftjaf	5	3	7	10	3	10	3	8	93
fitis	29	12	13	6	9	6	28	7	269
goudhaan	6	-	1	3	-	3	1	3	42
grauwe vliegenvanger	-	-	1	-	1	-	-	-	7
bonte vliegenvanger	2	4	4	7	13	7	2	10	136
staartmees	-	1	-	1	-	1	1	1	7
glanskop	3	-	6	1	1	1	-	2	25
matkop	-	1	-	1	1	1	-	-	5
kuifmees	6	6	4	-	2	-	3	11	87
zwarte mees	4	5	5	5	1	5	1	6	82
pimpelmees	6	7	8	6	8	6	4	10	115
koolmees	11	9	13	15	17	15	7	14	237
boomklever	-	2	8	14	14	14	-	7	106
boomkruiper	6	15	5	9	14	9	3	10	164
grauwe klauwier	-	-	-	-	-	-	3	-	5
gaai	1	1	1	3	3	3	1	3	35
zwarte kraai	-	-	-	-	-	-	-	-	4
raaf	2	-	-	-	-	-	-	-	6
spreeuw	-	-	-	-	4	-	-	-	20
huismus	-	-	-	-	-	-	-	-	1
vink	24	51	12	26	20	26	11	23	412
groenling	1	-	1	-	1	-	-	-	5
putter	-	-	-	1	1	1	-	1	11
kneu	-	-	-	-	1	-	10	-	17
kruisbek	-	-	-	-	-	-	-	-	5
goudvink	-	-	-	2	-	2	-	1	10
appelvink	-	2	2	1	-	1	-	5	31
geelgors	2	-	-	-	-	-	2	-	13
rietgors	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Totaal territoria	113	128	103	137	133	137	97	135	3957
Totaal soorten	32	27	34	38	42	38	46	32	73

Vorig jaar 3.810 waarnemingen, 75 soorten.

Aantal soorten op de Nederlandse rode lijst van 2017, waarvan minimaal 1 territorium in het Park is vastgesteld:

Ernstig bedreigd	1	Bedreigd	2	Kwetsbaar	3	Gevoelig	8
------------------	---	----------	---	-----------	---	----------	---

Het Deelense Veld is een belangrijk inventarisatie gebied dat ieder jaar geteld wordt. Daarom hebben we hier een overzicht ingevoegd van de resultaten door de jaren heen van dit plot (tabel 9.2.3).

Tabel 9.2.3 Broedvogels op het Deelense Veld

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
dodaars	3	5	6	6	5	4	4	6	4	6	6	7	6	4	4	6
gauwe gans	3	4	5	5	4	1	4	5	3	3	5	4	5	3	4	6
nijlgans	-	-	1	-	1	1	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-
wintertaling	2	2	1	1	-	1	2	1	1	3	-	1	-	1	2	-
wilde eend	5	8	7	4	6	8	9	9	5	7	4	4	3	2	3	4
slobeend	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
kuifeend	-	-	-	1	1	2	3	-	1	1	1	-	-	1	1	1
buizerd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
boomvalk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
kwartel	1	1	1	-	3	2	-	-	1	1	-	-	1	-	2	-
kievit	3	4	3	2	1	4	3	6	2	3	2	1	2	1	-	-
meerkoet	-	-	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
kraanvogel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
watersnip	1	1	2	2	1	2	3	3	2	3	2	3	-	2	-	1
wulp	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
holenduif	1	2	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	3
houtduif	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	1	-	1	1	3
koekoek	2	3	3	3	3	3	2	5	4	7	8	8	8	7	7	7
nachtzwaluw	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6	8	-
draaihals	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1
groene Specht	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zwarte Specht	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-
grote bonte specht	1	2	1	2	1	1	2	2	3	1	3	3	4	1	2	3
middelste bonte specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
kleine bonte specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
boomleeuwerik	4	-	2	3	2	8	7	9	4	6	1	8	9	10	8	16
veldleeuwerik	56	50	50	57	69	69	52	60	54	49	54	78	74	87	73	97
boompieper	20	17	22	21	26	25	25	20	19	23	17	35	30	27	20	25
graspieper	54	45	45	44	41	41	40	27	43	33	41	51	40	30	39	42
witte kwikstaart	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
winterkoning	2	1	1	-	-	1	-	1	-	4	1	5	3	6	1	2
heggemus	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	2	-	1	1
roodborst	2	3	2	3	-	3	4	4	-	5	8	5	3	4	9	3
gekraagde roodstaart	1	-	-	1	1	1	1	-	-	1	1	4	5	4	7	5
roodborsttapuit	18	12	19	16	26	16	23	24	17	27	21	26	30	27	19	22
merel	4	3	4	6	1	2	3	4	4	4	6	9	10	9	7	7
zanglijster	1	4	-	2	2	3	1	3	2	2	1	5	3	1	2	1
grote lijster	4	1	1	3	-	3	3	-	3	3	4	3	9	5	5	3
bosrietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
spotvogel	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grasmus	1	2	-	1	4	1	2	1	2	1	3	4	5	5	7	3
kleine karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
braamsluiper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
tuinfluiter	2	-	3	2	1	1	4	2	2	3	4	2	2	2	2	3
zwartkop	5	3	6	3	4	5	8	5	1	2	6	10	11	6	7	7
tjiftjaf	-	2	-	1	2	-	3	5	-	1	2	1	1	2	2	3
fitis	24	31	37	28	33	30	32	31	22	35	17	30	30	26	25	28
goudhaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	1
gauwe vliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-
bonte vliegenvanger	-	-	1	-	-	1	1	2	1	-	7	1	1	1	1	2
staartmees	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
matkop	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kuifmees	2	1	3	2	3	1	3	2	1	1	2	2	2	5	3	3
zwarte mees	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	2	1	1
pimpelmees	1	2	3	-	1	-	3	1	-	-	2	1	1	4	3	4
koolmees	2	5	6	9	4	12	8	5	7	5	7	8	8	8	8	7
boomkruiper	2	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	6	2	3
wielewaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
gauwe klauwier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
gaai	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1
zwarte kraai	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spreeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
vink	16	11	15	11	23	16	16	16	18	16	18	28	28	18	15	11
Groenling	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2	-
Kneu	17	13	15	14	9	9	10	7	6	5	8	13	13	10	11	10
Geelgors	12	8	3	8	11	10	7	5	2	1	3	4	4	5	4	3
Appelvink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
rietgors	3	-	4	2	1	-	1	1	-	2	2	1	1	2	2	3
Totaal territoria	278	256	281	265	294	293	293	278	238	271	272	386	397	352	330	360
Totaal soorten	36	37	37	32	32	36	35	36	32	37	37	45	43	45	44	44

De nachtzwaluwen werden tot dit jaar apart geteld in een serie avonden over het gehele Park maar niet opgenomen in de BMP van het betreffende gebied vandaar de x in voorgaande jaren.



Grauwe klauwier voert jong, foto: Hans van Zummeren

9.3 Inventarisatie veldleeuwerik en boomleeuwerik

Jan de Beer

In 2020 is een schatting gemaakt over de jaren 2011-2020 van het aantal territoria wat in het Park is te verwachten van de veld- en de boomleeuwerik. Die gegevens zijn ook in de tabellen terug te vinden. Verder zijn de tabellen uitgebreid met de tellingen van 2021 en 2022 van de getelde gebieden en is er een nieuwe schatting gemaakt.

Tabel 9.3.2 Boomleeuweriken per geïnventariseerd plot vanaf 2011

Boom leeuwerik	Plot nr.	opp. ha	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	'11-'20	2021	2022	'11-'22
Tonnenberg	1	80											0		5	5
Steegsdennen, Autobos, Kemperberg	2	106		2		2	2		1				2	1		1
Aalderinksveld Klein St Hubertus	3	65	7		2			3				2	5	10		10
Everwijnserf, Roggekamp, Zw. Bergen	4	66			2				2				2		4	4
Oud-Reemsterveld	5	224	2	1	2	1	2				6	2	6			6
Reemsterbos Stadsdennen	6A	105		1							3		3			3
Reemsterbos Stadsdennen west	6B	52					5						5	1		1
Oud Reemsterveld oost	7	118									3		3			3
Zinkgat e.o.	8	80		2	3	2	2	2		3		8	8	8	12	12
Karintzkyweg/ Eikehoutbergen	9	43	3	3	3	2	1	5	2			1	3	8		8
Karintzkyweg Braamsveldje	10	110			7						11		11			11
Deelense Start	11	141	6	14	3	2	3	3				2	3		21	21
Deelnsche Middenzand	12	158	20	23	22	26	21			10		5	20			15
Bosje van Staf	13	244											0		9	9
Oud-Reemsterzand, Gymnasiumvallei	14	159	26	31	52	27	23	14				16	16			16
Kompagnieberg	15	38						2	1	2			2			2
De Pollen	16	165		21							20	13	20			20
Verdronken Bos, Jeneverbes-senbos	17	162	6	9	9	7	7	7	5			2	7			7
De Plijmen	18	211					11						11	18		15
Nieuwe Plijmen	19	87		4		4						2	4	7		7
't Rieselo	20	86	2		5							1	4			4
Rustgebied oost van de Wildbaan-weg	21	205			7		6						6	27		20
Pampelse Zand	22	68	5	10	9	5	4	4				9	9			9
Koeverbos/Kromme Hoek	23	132											0		5	5
Strook wildbaanweg	24	83		8	3					3			6		4	4
Otterlosche Zand	25	257	20	24	25	28						27	23			23
Geitenspoor, de Wetbos, de Aenstoot	26	135			5		10					2	10	14		12
Sickesze dennen, tot Dienst-gebouw	27	116			14		5	10					8		8	8
Schuilkelder	28	106		4									4	6		5
Grasbos Fazantenpark	29A	47											0	1	3	3
Kronkelweg west	29B	86				3							3	2		2
St Hubertus PrismaKoekoek	30	135											0	2		2
Siberië, de Schuit	31	113			1								1	0		0
Kinderbos Eikelkamp	32A	137			2	3						5	5	0	2	2
Centrumgebied oost	33B	57		1									1	1		1
De Bunt	34	22	1					1					1	5		5
Hoog Baarlo, Weitje vd Pol	35A	107			3	3				1	2	5	5	3	6	6
Zwarte Veld	36	114									5		5			5
Deelensche Veld	37	455	2	8	7	9	4	6	2	8	9	10	10	8	16	16
Stijnbank eo	39	61		1									1	1		1
Otterlose Bos-zuid	40	98									1	3	3			3
Otterlose Bos noord	41	114									4		4			4
Totaal geteld/geschat op de Hoge Veluwe			100	167	186	124	106	57	11	29	64	115	240	123	95	316

In deze tabellen zijn per plot en per jaar uitgesplitst hoeveel leeuweriken er zijn geteld. Vervolgens is een schatting gemaakt van het aantal territoria. Hierbij is het van belang te bedenken dat niet ieder jaar een volledige telling is geweest van alle plots, dus blanco betekent alleen dat het plot niet is geteld in dat jaar.

Tabel 9.3.3 Veldleeuweriken per geïnventariseerd plot vanaf 2011

Veld leeuwerik	plotnr.	opp. ha	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	'11-'20	2021	2022	'11-'22
Tonnenberg	1	80											0			0
Steegsdennen, Auto-bos, Kemperberg	2	106											0	0		0
Aalderinkveld Klein St Hubertus	3	65	4					3					3	4		4
Everwijnsersf, Rogge-kamp, Zw. Bergen	4	66											0			0
Oud-Reemsterveld	5	224	49	48	5	44	40				68	10	68			48
Reemsterbos Stadsdennen	6A	105		1							1		1			1
Reemsterbos Stadsdennen west	6B	52											0	0		0
Oud Reemsterveld oost	7	118									35		35			35
Zinkgat e.o.	8	80		3	1								2	0		1
Karitzky-weg/ Eike-houtbergen	9	43	3	2	2	2	3	5	3				3	0		3
Karitzkyweg Braamsveldje	10	110			16						34	10	34			24
Deelense Start	11	141	6	7	8	8	6					5	7		20	20
Deelnsche Middenzand	12	158	29	19	31	26	31			14		2	25			25
Bosje van Staf	13	244			15							11	11		53	53
Oud-Reemster-zand, Gymnasiumvallei	14	159	32	25	26	27	14	8					22			22
Kompagnie-berg	15	38	1					4	4	2			3			3
De Pollen	16	165		32	6						25	12	25			25
Verdronken Bos, Jeneverbes-senbos	17	162	5	8	5	7	6	5	6			10	10			10
De Plijmen	18	211											0	0		0
Nieuwe Plijmen	19	87				1							1	0		1
't Rieselo	20	86	1										1			1
Rustgebied oost van de Wildbaan-weg	21	205			14		5						5	10		10
Pampelse Zand	22	68	6	3	7	4	4	3				3	4			4
Koeverbos/Kromme Hoek	23	132											0			0
Strook wildbaanweg	24	83	1	1									1		3	3
Otterlosche Zand	25	257	24	22	26	23						6	9			6
Geitenspoor, de Wetbos, de Aenstoot	26	135											0	0		0
Sickesze dennen, tot Dienst-gebouw	27	116			2			6					6			6
Schuilkelder	28	106											0	0		0
Grasbos Fazantenpark	29A	47											0	0		0
Kronkel-weg west	29B	86											0	0		0
St Hubertus PrismaKoekoek	30	135											0	0		0
Siberië, de Schuit	31	113											0	0		0
Kinderbos-Eikelkamp	32A	137											0			0
Centrum-gebied oost	33B	57				1							1	0		0
De Bunt	34	22											0	0		0
Hoog Baarlo, Weitje vd Pol	35A	107			1					3	1	2	2	4	5	5
Zwarte Veld	36	114											0			0
Deelensche Veld	37	455	69	69	52	60	54	49	54	78	74	87	87	73	97	97
Bunterbos	38	54											0	0		0
Stijnbank eo	39	61											0	0		0
Otterlose Bos-zuid	40	98											0			0
Otterlose Bos noord	41	114											0			0
Total geteld/geschat Hoge Veluwe			230	240	217	203	163	83	67	97	238	158	364	91	178	407

LET OP: Niet ieder plot wordt elk jaar geïnventariseerd. Door zelf de ontbrekende jaren in te schatten is een goede inschatting te maken van het aantal leeuweriken op de Hoge Veluwe. In de rij '11-'20 is een schatting gemaakt van het aantal territoria wat verwacht wordt in betreffend gebied.

9.4 Nachtzwaluwen

Jan de Beer

De corona-pandemie had dit jaar geen invloed meer op de inventarisaties van de nachtzwaluwen.

Wel kwam het Park met de eis dat iedereen voor middernacht het Park uit moest zijn. Dit betekende dat we de inventarisaties helemaal anders moesten aanpakken om toch zo veel mogelijk territoria te kunnen vinden. Zo werd er nu bij licht naar het verste punt van het te onderzoeken gebied gelopen en dan terug op het moment dat de nachtzwaluwen begonnen waren met zingen. Dat betekende dus ook bij het lengen van de dagen dat er steeds wat minder waarnemtijd overbleef.

Op sommige plekken zitten duidelijk minder territoria. Haast zal een rol spelen, want je kon immers niet te lang op een plek blijven luisteren, omdat je op tijd uit het Park moest zijn. Maar er liepen dit teljaar ook veel flinke varkens rond. Wat is het effect van die dieren op de stand? Er werd op vijf avonden met gemiddeld goed weer geteld, echter op de laatste, zesde avond, mocht alleen vanaf bepaalde vaste waarnemingspunten worden gepost en geluisterd omdat er ook jacht plaatsvond.

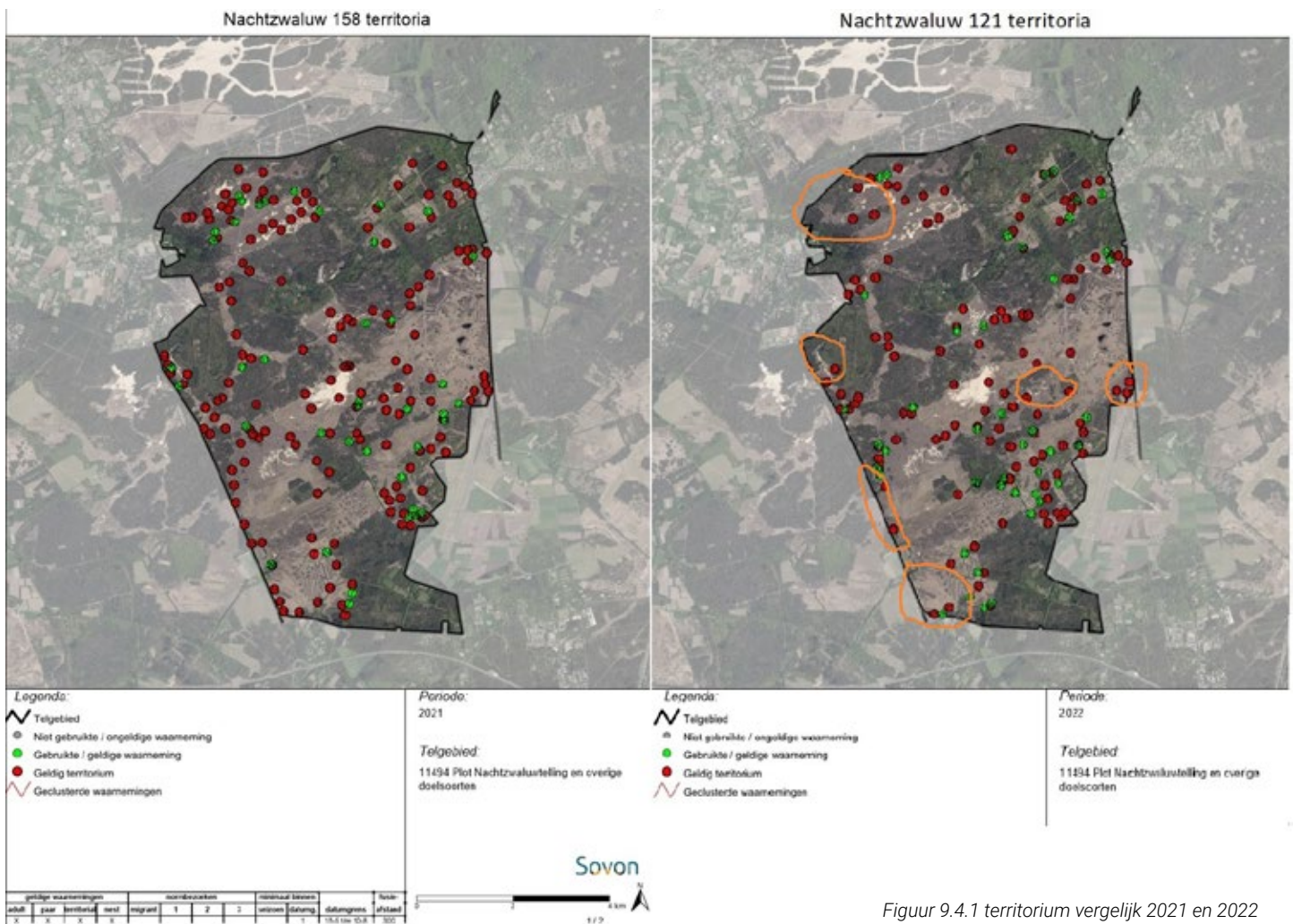
Het gevolg van één en ander is dat dit jaar 172 nachtzwaluwen zijn waargenomen tegen 200 vorig jaar.

Dit resulteerde in 121 territoria tegen 158 vorig jaar. Voorwaar geen slecht resultaat.

De vaste telpunten, het posten, is gebeurd op plekken waar in verhouding tot vorig jaar veel minder is gezien. Door het posten kwamen ook de vogels in beeld die zich slecht laten horen. Opvallend dat er vogels zijn die meer stil zijn dan geluid maken. Bij snel verplaatsen van de teller worden deze gemist.

Het posten maakte ook duidelijk, dat er die laatste avond nauwelijks vogels waren.

Is de Hoge Veluwe een uitzondering? Want in andere gebieden werd soms veel meer gezongen. Ook de grote roedels herten als gevolg van het verschijnen van de wolf kan effect hebben op de nachtzwaluw populatie: mogelijk ongunstig op het stuk waar de herten zijn, maar gunstig op de andere plekken. Met als eindscore neutraal voor het aantal nachtzwaluwen? We weten het gewoon weg niet. Maar we nemen aan dat het aantal territoria in feite niet veel lager zal zijn dan in 2021 gezien de landelijke trend. Zeker op de verafgelegen gebieden kon maar beperkte tijd geluisterd worden waardoor territoria gemist zijn en de telling minder nauwkeurig is ten opzichten van voorgaande jaren.



Figuur 9.4.1 territorium vergelijking 2021 en 2022

In de vergelijkende afbeeldingen van de territoria is het effect van de nieuwe regels duidelijk te zien; de omliggende gebieden, allen verder weg of moeilijker bereikbaar, laten in 2021 territoria zien die in 2022 missen. De meest markante gebieden in dit opzicht zijn omliggend.



Nachtzwaluw, foto: Hans van Zummeren.

In de tabel 9.4.1 zijn weer het aantal waargenomen vogels per avond neergezet. Ook nu is het verband tussen weersomstandigheden en aantal tellers (=aantal te lopen routes) en het aantal waarnemingen duidelijk te zien.

Ook nu is het verband tussen weersomstandigheden en aantal tellers (=aantal te lopen routes) en het aantal waarnemingen duidelijk te zien.

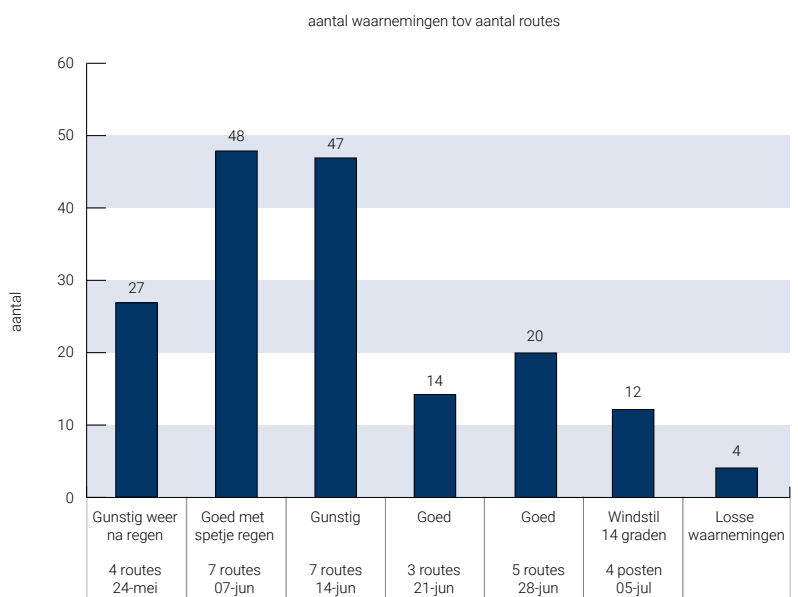
Op grond van zingende exemplaren wordt vastgesteld hoeveel territoria er zijn. We gaan dus geen nestjes zoeken of iets dergelijks, we tellen op de open ruimtes/bosranden op nachtzwaluwen. En omdat nachtzwaluwen een nachtelijke levenswijze hebben horen we ze bijna niet bij onze reguliere tellingen overdag.

De tweede dinsdag, 31 mei, kon er niet geteld worden in verband met de zwijntelling.

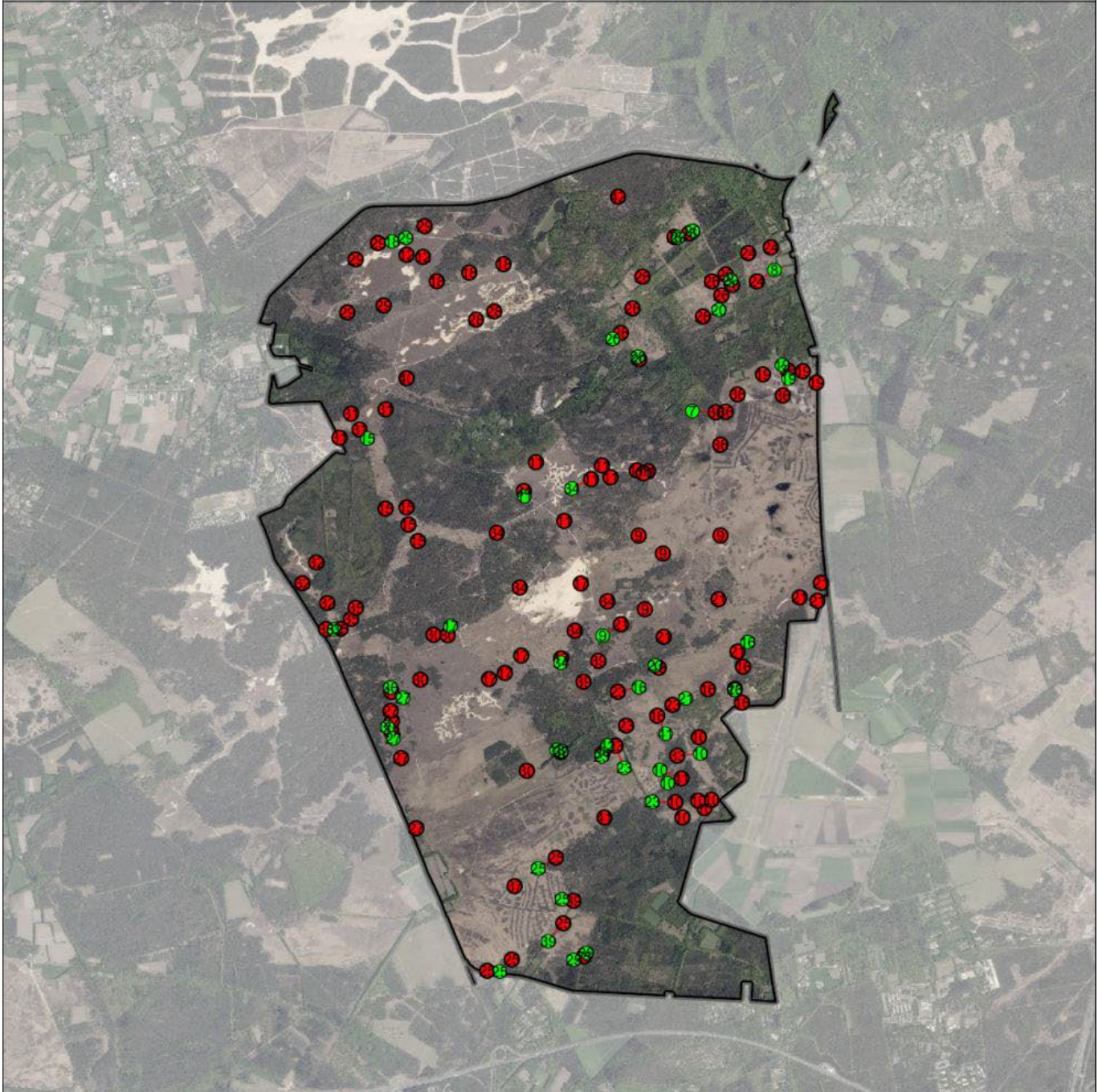
Tussen haakjes ter vergelijking het aantal waarnemingen die in het jaar 2021 en 2020 zijn gedaan.

Uiteindelijk zijn er in de vijf avonden totaal 30 (35-33) routes gelopen en 4 (8-3) losse waarnemingen op andere tijdstippen gedaan. Hierbij zijn er 172 (200-182) nachtzwaluw waargenomen, resulterend in 121 (158-130) territoria.

Tabel 9.4.1 waarnemingen in relatie tot aantal routes en weersomstandigheden in 2022: aantal territoria nachtzwaluwen: 121



Nachtzwaluw 121 territoria



Legenda:

- Telgebied
- Niet gebruikte / ongeldige waarneming
- Gebruikte / geldige waarneming
- Geldig territorium
- Geclusterde waarnemingen

Periode:

2022

Telgebied:

11494 Plot Nachtzwaluw telling en overige doelsoorten

Sovon



4 / 5

geldige waarnemingen				normbezoeken			minimaal binnen		fusie-	
adult	paar	territorial	nest	migrant	1	2	3	seizoen	datumg.	afstand
X	X	X	X					1	15-5 t/m 10-8	300

figuur 9.4.2 Territoria van de nachtzwaluwen op de Hoge Veluwe



Nachtzwaluw, foto: Hans van Zummeren

In tabel 9.4.3 is het aantal vastgestelde territoria van de nachtzwaluw door de jaren heen te zien. We volgen min of meer de landelijke trend waarbij de nachtzwaluw van een zeldzame vogel is toegenomen tot een vrij normaal voorkomende vogel, waarbij de Hoge Veluwe wel een hotspot is in Nederland.

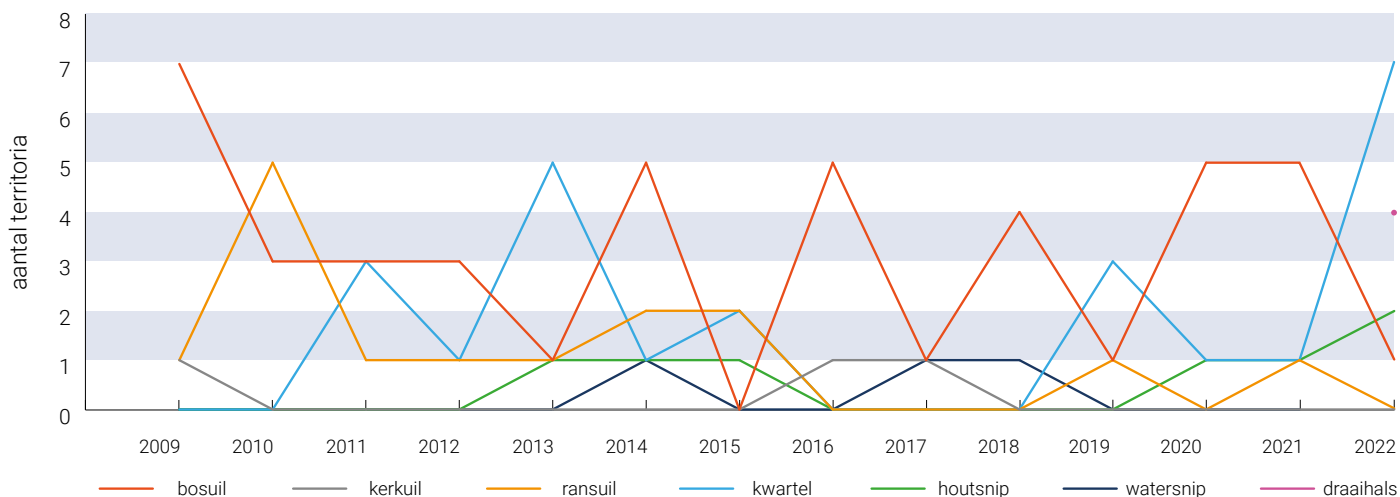
Tenslotte zijn in tabel 9.4.4 de waarnemingen van de uilen en overige nacht actieve vogels te zien. Hieruit blijkt dat die aantallen klein zijn en per jaar nogal verschillen. Tussen haakjes ter vergelijking het aantal waarnemingen die in het jaar 2021 zijn gedaan.

Die worden als bijvangst meegenomen bij deze tellingen. Deze vogelsoorten worden juist veelal bij de reguliere BMP inventarisaties overdag niet waargenomen. Te denken valt daarbij aan: bosuil; één (vijf) territoria, kerkuil; weer geen waarnemingen (geen), ransuil; geen waarnemingen (één), kwartel; zes! waarneming (één), houtsnip; twee waarnemingen (één), watersnip; geen waarnemingen (geen). Nieuw in dit lijstje is de draaihals met vier territoria, een vogel die wel ook overdag goed is waar te nemen.

Tabel 9.4.3 aantal waarnemingen van nachtzwaluwen 1995-2022



Tabel 9.4.4 aantal andere nacht actieve vogels tijdens de nachtzwaluw telling 2009-2021



9.5 Aantal houtsnippen op de Hoge Veluwe in de winter 2021/2022

Adriaan Guldmond & Eefje den Belder

Net als gedurende de winter van 2020/2021 heeft de Faunawerkgroep tijdens de houtoogstinventarisatie van 2021/2022 de aanwezige houtsnippen geteld. Zou dit een andere schatting opleveren van het totaal aantal houtsnippen in de bossen op de Hoge Veluwe vergeleken met het jaar ervoor?

Aanpak

In de periode december 2021 – maart 2022 zijn tijdens de houtoogstinventarisatie houtsnippen geteld. Leden van de Faunawerkgroep doorkruisen dan systematisch bospercelen op zoek naar roofvogelhorsten, spechtenholten, vossen- en marterholten en dassenburchten, waarbij de kans groot is om een aanwezige houtsnip op te stoten.

In totaal is van 39 percelen (161,5 ha) vastgesteld of, en zo ja hoeveel houtsnippen zich hier bevonden. De bossen op de Hoge Veluwe zijn onder te verdelen in opgaand naaldbos, opgaand loofbos en gemengd loof/naaldbos (data Hoge Veluwe). Van de geïnventariseerde houtoogstpercelen in 2021/2022 bestaat 79% uit opgaand naaldbos, 17% uit opgaand loofbos en 4% uit gemengd loof/naaldbos (figuur 9.5.A). De verdeling van de houtoogstpercelen over de drie typen bos verschilt niet van de verdeling van deze drie typen over de gehele Hoge Veluwe (figuur 9.5.B). We kunnen dus het aantal getelde houtsnippen extrapoleren naar de totale oppervlakte van het bos op de Hoge Veluwe (2.764 ha). Vervolgens hebben we ook gekeken naar de dichtheid van houtsnippen per bostype, dus per naaldbos, loofbos en gemengd bos. Op deze manier kan je een meer precieze schatting maken van het totaal aantal houtsnippen. De geïnventariseerde houtoogstpercelen lagen allemaal in het noordoostelijk deel van de Hoge Veluwe (figuur 9.5.2).

Hoeveel houtsnippen zijn gezien?

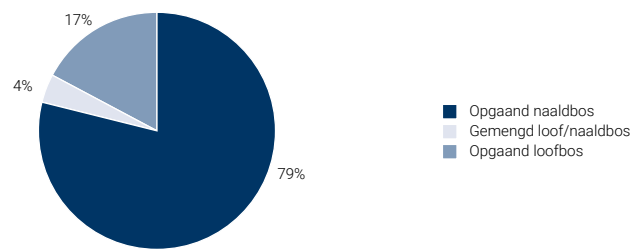
In totaal zijn 14 houtsnippen waargenomen: 9 houtsnippen in het opgaand naaldbos (128,1 ha), 3 in opgaand loofbos (27,4 ha) en 2 houtsnippen in gemengd loof/naaldbos (6,0 ha) (figuur 9.5.2 of tabel 9.5.1).

Geïnventariseerde houtoogstpercelen in 2021/2022

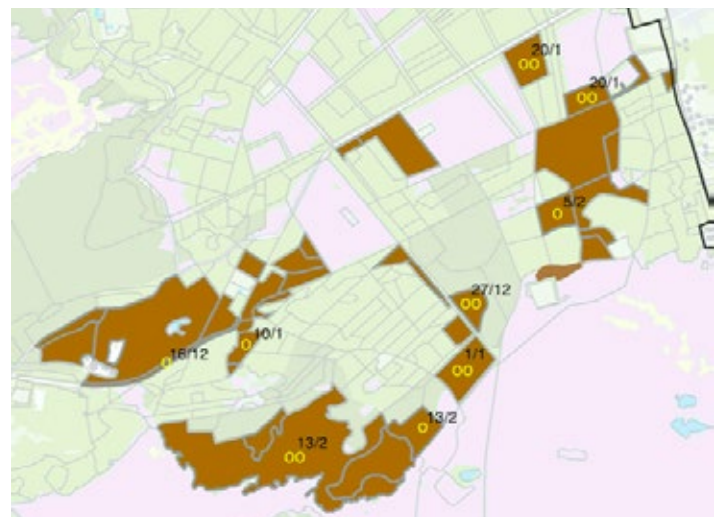
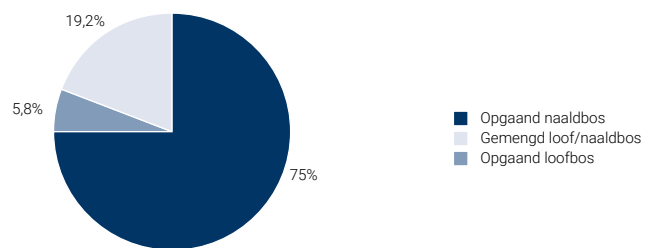
Inzet: Hoge Veluwe met in bruin de geïnventariseerde percelen in 2021/2022 en in groen die in 2020/2021. Met dank aan Leontien Krul van de Hoge Veluwe voor het maken van de kaart met de geïnventariseerde houtoogstpercelen.

Voor gemengd bos is slecht 6,0 ha geïnventariseerd wat te weinig is om een betrouwbare schatting te maken. Voor naaldbos is de dichtheid 0,07 houtsnip/ha en loofbos 0,11 houtsnip/ha. Over alle bostypen samen is de dichtheid 0,09 houtsnip/ha (tabel 9.5.1).

Figuur 9.5.A Verdeling van de geïnventariseerde houtoogstpercelen 2021/2022 in opgaand loofbos, gemengd loof/naaldbos en opgaand naaldbos (161,5 ha).



Figuur 9.5.B Verdeling van de bostypen over het totaal bosareaal op de Hoge Veluwe (2.764 ha).



Figuur 9.5.2 Geïnventariseerde houtoogstpercelen

Tabel 9.5.1. Dichtheid van houtsnippen per bostype

type bos	opp. (ha)	aantal percelen	aantal hout-snippen	Hout-snippen/ha
opgaand loofbos	27,4	16	3	0,11
gemengd naald/loofbos	6	1	2	-
opgaand naaldbos	128,1	22	9	0,07
Totaal	161,5	39	14	0,09



Houtsnip, foto: Hans van Zummeren

Voor gemengd naald/loofbos zijn te weinig percelen (en oppervlakte) geïnventariseerd om het aantal houtsnippen/ha te berekenen.

In de dataset van de bossen op de Hoge Veluwe staat voor ieder perceel ook vermeld wat de zogenaamde 'hoofdboomsoort' is, de dominante boomsoort. Daaruit blijkt dat in het loofbos alle houtsnippen in bos met eiken zijn waargenomen (en niet met beuk of Amerikaanse eik). In het naaldbos en gemengd loof/naaldbos, zijn vrijwel alle houtsnippen gezien in bos met grove den. In fijnspar werd één houtsnip waargenomen. In de landschapstuin (24,1 ha), die valt onder opgaand naaldhout, werden geen houtsnippen waargenomen.

Schatting aantal houtsnippen op Hoge Veluwe

Nu kunnen we het totale aantal houtsnippen op de Hoge Veluwe op twee manieren schatten:

1. Extrapolatie over alle bostypen samen.
2. Extrapolatie over een combinatie van bostypen.

Bij extrapolatie over alle bostypen samen komen we tot 240 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe (2.764 ha). Bij extrapolatie over een combinatie van bostypen, waarbij we het gemengde loof/naaldbos of bij loofbos of bij naaldbos onderbrengen, komen we tot respectievelijk een schatting van 249 dan wel 241 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe (tabel 9.5.2).

Geschatte aantal houtsnippen in de winter 2021/2022 op de Hoge Veluwe gebaseerd op (A) dichtheden voor alle bostypen samen; (B) dichtheden voor opgaand naaldbos en opgaand loofbos samen met gemengd loof/naaldbos; en (C) dichtheden voor opgaand loofbos en opgaand naaldbos samen met gemengd loof/naaldbos.

Bij de schatting van het aantal houtsnippen op de Hoge Veluwe in 2020/2021 is een fout gemaakt. De totale oppervlakte bos is toen, foutief, op 1.560 ha bepaald in plaats van 2.764 ha. Dus een onderschatting van 44%. Daardoor zijn bij de extrapolatie minder houtsnippen berekend. In plaats van een schatting van 165 - 172 houtsnippen, moesten dit 293 - 321 houtsnippen zijn.

In de winter van 2021/2022 kwamen we dus uit op eens schatting van tussen de 240 en 249 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe. Minder dan de 293 – 321 houtsnippen in 2020/2021, maar wel een vergelijkbare orde van grootte.

We hebben tijdens de winter 2021/2022 ook de afstand geschat waarop een houtsnip opvloog: dit was gemiddeld een afstand van 9,2 m (25 waarnemingen; minimumafstand 0,5 m en maximumafstand 40 m). Dit laat zien dat er zeker houtsnippen zijn gemist tijdens de houtoogstinventarisatie, gezien de gemiddelde afstand tussen de transecten van 15-23 m. Een andere onderschatting is dat er ook houtsnippen buiten de bossen voorkomen, zoals in bosopslag in open terreinen of in boomgroepen in open gebieden, zoals het Oud-Reemsterzand.

Door de houtsniptelling gedurende dezelfde periode over een aantal jaren voort te zetten, krijgen we waardevolle informatie over het wintervoorkomen van houtsnippen in de bossen op de Hoge Veluwe en hun jaarlijkse fluctuatie. Een uitdaging voor de Faunawerkgroep van de Hoge Veluwe.

Tabel 9.5.2. Geschatte aantal houtsnippen in de winter 2021/2022 op de Hoge Veluwe

	oppervlakte bos Hoge Veluwe	dichtheid houtsnippen/ha	geschatte aantal houtsnippen
A Bos	2.764,30	0,09	240
B opgaand naaldbos	2.070,60	0,07	145
opgaand loofbos + gemengd loof/naaldbos	693,7	0,15	104
Totaal	2.764,30		249
C opgaand loofbos	532,6	0,11	58
opgaand naaldbos + gemengd loof/naaldbos	2.231,70	0,08	183
	2.764,30		241



Klapekster met muis, foto: Hans van Zummeren

9.6 Klapekstertelling

René van Lopik

De klapeksters in winterseizoen 2021 – 2022

Op 18 december 2021 en op 19 februari 2022 zijn de klapeksters weer geteld, waarbij in december 16 tellers aanwezig waren en in februari waren dat er 15. Voornamelijk vogelaars van de werkgroep en een paar extra personen die meekwamen.

Net zo als in andere jaren gaat het om een telling van het gehele grondgebied binnen de rasters van de Hoge Veluwe, dat met name in de ochtend wordt geteld. De verdeling van het terrein wordt in de ochtend gemaakt op de Kemperberg, waar de tellers uit Hoenderloo en Otterlo niet bij aanwezig zijn. Het terrein wordt verdeeld onder de tellers, hetgeen ingetekend wordt op een kaart, die vervolgens op de app komt te staan. Iedereen weet dan precies zijn gebied. Via de app wordt ook gecommuniceerd met elkaar, want andere interessante waarnemingen worden dan ook direct doorgegeven. Dit is ook een deel van het vogel-plezier van deze telling, omdat zeker niet iedere waarnemer ook daadwerkelijk een klapekster zal zien. Ook interessante zoogdier-waarnemingen worden doorgegeven, zoals vooral in december de vele wolvensporen als poep, prentafdrukken en schedels van moeflons. De laatste zijn met hoorns volgens afspraak neergelegd op de Pampel.

Op zaterdag 18 december hebben we met zekerheid 5 verschillende vogels gezien. Opvallend werden vrijwel alle waarnemingen pas aan het einde van de ochtend gedaan en verder begin middag.

1. Op een paaltje langs wildweide naast Kemperbergweg ten noorden van Reemsterbosch zag Adriaan om 11.40 uur een klapekster zitten.
2. Bij standbeeld Generaal de Wet op Otterlosche Zand, ook om die tijd, 11.43 uur, melde Andries er één.

3. En al vrij snel erna bij de Sikkense dennen zag Andries er om 12.01 uur nog één.
4. Om 12.28 kwam er weer een waarneming op de app, nu van Hans van Z van het Deelensche Veld.
5. En om 13.05 zag Hans van Z. op de Deelense Straal nog een klapekster, die de laatste was van deze dag.

Hiermee komen we op 5 waarnemingen. Er zijn van een aantal plekken waar meestal wel een klapekster wordt gezien nu geen waarnemingen. Opvallend, want is een groot stuk terrein waar wel gekeken is. Voor deze dag konden we er niet meer van maken. Het was bewolkt, er viel geen neerslag en de temperatuur was rond de 6 tot 7 graden.

Op zaterdag 19 februari viel de tweede teldag van dit seizoen. Het was weliswaar droog, maar de dag viel in een regenperiode. Het was bewolkt met wat zon, zo rond de 5 tot 6 graden. Er was ook wat minder wind dan in de voorgaande dagen, toen waaide het flink. De procedure van het verdelen van het gebied was hetzelfde. Maar de waarnemingen van klapeksters waren veel minder. Wel werden o.a. kruisbekken, een blauwe kiekendief, smelleken, koperwieken, middelste bonte specht en veel zingende grote lijsters gemeld. Ook is er een dode kapmeeuw gevonden in het bos ten noorden van de Gymnasiumvallei, mogelijk een vogelgriep slachtoffer.

Maar de klapeksters vielen tegen. Slechts één waarneming, om 11.02 uur zag Frans een klapekster net ten noorden van de Karitzkyweg. De tellers die op één of beide dagen aanwezig waren zijn: Adriaan, Andries, Arnold, Donovan, Frans (en vriend), Hans, Eefje, Els, Evert Jan, Jamie, Jan, Jacqueline, Jerina, Leendert-Jan, Menno, Mink, René, Wim, Willem R, Willem W.

9.7 Losse waarnemingen

Wim Janssen

De losse waarnemingen betreffen soorten die kenmerkend zijn voor de Hoge Veluwe, tot toevallig overvliegende vogels die geen specifieke binding met het Park hebben. Sommige van de doortrekkers, zomer of wintergasten zeggen wel wat over de aantrekkingskracht van het Park. Daarom worden ze hier vermeld. In 2022 zijn ruim 150 soorten gezien.

- **grote zilverreiger**
In de wintermaanden is de grote zilverreiger een vaste gast geworden. Ze verblijven dan op het Deelensche Veld of bij het Jachthuis St Hubertus.
- **steltlopers**
Door de droogte in de zomer stonden enkele vennen droog en hadden andere een lage waterstand. Dat creëerde gunstige omstandigheden voor sommige steltlopers op het Deelense Veld. Er pleisterde een krombekstrandloper, een nieuwe soort voor de Hoge Veluwe. Ook bijzonder waren tot 3 kemphanen ter plaatse. Als jaarlijkse gasten werden groenpootruiter, bosruiter en witgat gezien.
- **houtsnip**
Als broedvogel aanwezig en als wintergast. Bij de inventarisatie voor de houtoogst van december tot maart zijn 11 houtsnippen geteld in 104 ha. Extrapolerend naar het totale bosoppervlak zou dat 165 overwinterende vogels betekenen.
- **wespendief**
Een goed jaar voor deze soort met meer dan 25 individuen in het Park, met waarschijnlijk minimaal 7 territoria.
- **slangenarend**
Een spectaculair jaar voor deze soort. In totaal werden er acht verschillende slangenarenden gezien op het Deelensche Veld. Vijf tweede kalenderjaar vogels, twee derde kalenderjaar en één adult. Eind juni en begin juli konden er soms vijf tegelijk waargenomen worden. Voor Nederland een unicum. Het jachtsucces was beperkt, de afzonderlijke vogels bleven niet lang in het Park.
- **kiekendieven**
In augustus waren er grote aantallen bruine kiekendieven te zien in het Park tot wel 20 exemplaren, vooral op het Deelense Veld. Er vond een regelmatige uitwisseling plaats met vliegveld Deelen, dat dit jaar bijzonder aantrekkelijk was voor roofvogels. Zowel begin van het jaar als in het najaar waren tot vier exemplaren blauwe regelmatig aanwezig op het Deelensche Veld en het Reemsterveld. In juli werd een adult vrouwtje grauwe kiekendief een aantal dagen op het Deelensche Veld gezien. Begin september was een juveniele steppenkiekendief ter plaatse.
- **zeearend**
Zeearenden zijn regelmatig te zien op de Hoge Veluwe gedurende het hele jaar. In de zomer landden regelmatig enkele exemplaren in de Zandflesch en Berg en Dal.
- **lammergier**
Het gezenderde vrouwtje Eglazine, dat in 2021 langdurig in het Park verbleef, keerde op 5 mei terug. Ze bleef tot half oktober.
- **visarend**
Vijf waarnemingen van deze soort, waarvan één zittend met een vis op het Deelense Veld.
- **rode wouw**
Vanaf half maart tot in september waren er regelmatig rode wouwen te zien in het Park. Met als hoogtepunt 2 adulte en 3 juveniele vogels die de eerste twee weken van augustus verbleven bij het Bosje van Staf. Hoewel het broeden niet is vastgesteld, is het aannemelijk dat de vogels in het Park of er vlakbij hebben gebroed.
- **zwarte wouw**
Van april tot en met augustus waarnemingen van doortrekkende vogels.
- **boomvalk**
Een broedgeval bij het Bosje van Staf. Maar daarnaast was het een slecht jaar voor deze soort. Vaak waren er maar 1 of 2 exemplaren aanwezig op het Deelense Veld.
- **slechtvalk**
Het gehele jaar door kunnen slechtvalken worden gezien in het Park.
- **ransuil**
Op de bekende winterroestplaats op het Pampelsche Zand nemen de aantallen steeds verder af.
- **middelste bonte specht**
Werden op meerdere plekken waargenomen. Broeden werd niet vastgesteld, maar heeft ongetwijfeld plaatsgevonden.
- **raaf**
Een echte specialiteit voor het Park. De raaf broedt op diverse plekken. En natuurlijk grote groepen pleisterende en overnachtende vogels.
- **matkop**
Deze soort wordt ook op de Hoge Veluwe steeds zeldzamer. Slechts enkele waarnemingen.
- **boomleeuwerik**
Een talrijke broedvogel op terreinen met een schrale begroeiing en verspreide vliegdennen.
- **beflijster**
Tijdens de voorjaarstrek enkele exemplaren verspreid door het Park. Eind september diverse groepjes overtrekkend.
- **paapje**
In het voorjaar en de nazomer werden ze regelmatig gezien tot een maximum van 6 per dag.
- **tapuit**
Eveneens een jaarlijkse doortrekker met op goede dagen groepjes tot circa 15 exemplaren.
- **duinpieper**
Eind augustus was een exemplaar ter plaatse op het Otterlose Zand.
- **grote kruisbek**
Ook op de HV werd de influx opgemerkt. Vogels werden op diverse plekken gezien met als grootste groep 14 exemplaren eind oktober in de omgeving van de Deelense Was.
- **rietgors**
De eerste maanden van het jaar kleine aantallen op het Deelense Veld. In november en december niet aangetroffen. Terwijl het een trouwe overwinteraar was.



Raaf, foto: Hans van Zummeren



Raaf, foto: Hans van Zummeren

9.8 Rode lijstsoorten

Wim Janssen

Het Park heeft flink aantal rode lijstsoorten binnen haar grenzen. Hierbij wordt Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria gehanteerd. Ook is het Park van belang voor Natura 2000 soorten.

Als broedvogel zijn aanwezig:

Ernstig bedreigd:

- **draaihals**

Dit jaar 10-12 territoria. Op twee plekken daarvan werden uitgevlogen jongen gezien.

Bedreigd:

- **watersnip**

Dit jaar is een territorium vastgesteld, maar er zijn meerdere vogels waargenomen in het broedseizoen.

- **grauwe klauwier**

Negen territoria, waarvan in ieder geval 4 paar jongen hebben grootgebracht.

Kwetsbaar:

- **wintertaling**

- **koekoek**

- **ransuil**

- **torenvalk**

- **boomvalk**

Een paar bij het Bosje van Staf.

- **grote lijster**

Gevoelig:

- **kraanvogel**

Eind februari was een paar aanwezig op het Deelense Veld. Waarschijnlijk hetzelfde paar als in 2021, gezien de bekendheid met het terrein. Er werd zelfs een paring waargenomen. Daarna waren de vogels vertrokken om half juli weer terug te keren met een jong. Geen broedgeval dus, maar het Deelense Veld is wel van belang voor de vogels.

- **zeearend**

Zeker geen broedvogel op de Hoge Veluwe. Maar adulte vogels van waarschijnlijk het broedpaar in de IJsselvallei bezochten ook dit broedseizoen regelmatig de Hoge Veluwe.

- **raaf**

- **matkop**

- **zwarte mees**

- **boerenwaluw**

- **veldleeuwerik**

- **grauwe vliegenvanger**

- **graspieper**

- **kneu**



Kneu, foto: Hans van Zummenen



Grauwe vliegenvanger, foto: Hans van Zummenen



Draaihals, foto: Hans van Zummeren



Grauwe klauwier, foto: Hans van Zummeren

9.9 Natura 2000 broedvogels in het Park

Wim Janssen

- **wespendief**

Dit jaar is een wat meer gerichte telling uitgevoerd. Op enkele dagen hebben leden van de Faunawerkgroep gepost op locaties verspreid door het Park. Broeden blijft lastig vast te stellen, hoewel er wel jonge vogels zijn gezien die mogelijk uit het Park komen. Er zijn waarschijnlijk minimaal 7 territoria en mogelijk dus meer. Er zijn meer dan 20 adulte vogels waargenomen in de broedperiode, maar daar kunnen niet broedende vogels bij zijn.

- **nachtzwaluw**
- **draaihals**
- **zwarte specht**
- **boomleeuwerik**
- **roodborsttapuit**
- **grauwe klauwier**



Koolmees in nestkast, foto: Andries Wink



Bonte vliegenvanger, foto's: Andries Wink

9.10 Resultaten nestkasten onderzoek Heidebloem 2022

Andries Wink

Dit is het 3de broedseizoen waarin de broedresultaten van de holenbroeders in de geplaatste nestkasten op de Heidebloem worden gemonitord.

De methode van monitoren bestaan uit 3 belangrijke momenten, te weten:

- Bij aanvang van het broedseizoen in het vroege voorjaar.
- Tijdens het broedseizoen worden de nestkasten diverse malen gecontroleerd op de vogelsoort die de nestkast gebruikt en
- Aan het einde van het broedseizoen wordt de inhoud van de nestkasten geanalyseerd en daarna worden deze schoongemaakt.

Tussentijds wordt er gemonitord wanneer de vogels beginnen met nestelen. Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen de standvogels en de vogelsoorten welke uit Zuid-Europa of Afrika komen (Bonte vliegenvanger).

Ook binnen de standvogels is een onderscheid te maken tussen de vroege en late broeders. Geconstateerd is dat boomklever vaak eerder de nestkast op bezoekt om te broeden, dan de andere standvogels.



Bonte vliegenvanger, foto's: Andries Wink



Bonte vliegenvanger, foto's: Andries Wink



Startmees, foto: Andries Wink

9.10.1 Het weer

Daarnaast speelt het weer een belangrijke factor, warm of koud voorjaar, is voor de vogelsoorten welke bijvoorbeeld afhankelijk zijn van de poppen van de eikenpage (dagvlinder) als hoofdvoedsel, cruciaal.

Uit gegevens van het KNMI kon het volgende worden opgetekend:
Temperatuurverloop:

Voorjaar 2022

Vrij zachte maart en mei, vrij koele april. Met een gemiddelde temperatuur van 10,2 graden, tegen een langjarig gemiddelde van 9,9 graden was de lente aan de zachte kant. April was vrij koel met een gemiddelde temperatuur van 9,3 graden tegen normaal 9,8 graden. Juni: vrijwel normaal qua temperatuur. Met een gemiddelde temperatuur van 17,1 graden en de vele regenbuien ook te nat. In het begin was juli qua temperatuur bijna normaal, wel zeer droog. Maar vanaf 19 juli werd het extreem warm. Vrijwel overal in Nederland werd het warmer dan 35 graden. Door deze temperaturen was het op de Veluwe zeer droog.

Zomer 2022

Met een gemiddelde temperatuur van 18,6 graden tegen 17,5 graden normaal, is 2022 de op twee na warmste zomer sinds 1901. De maand augustus was ook zeer warm met gemiddeld 20,1 graden tegen normaal 17,9 graden (maar is in dit onderzoek niet meegenomen). Of de hoge temperaturen in het voorjaar het broedseizoen nadelig hebben beïnvloed is moeilijk te zeggen.

9.10.2 Nestkast bezetting.

Ook dit jaar was de bezetting van de nestkasten moeilijk bij te houden. De concurrentie tussen de vogels om een nestkast, maakte het monitoren lastig. Waarbij kan worden opgemerkt dat de boomklever voor de andere vogels, zoals pimpelmees, koolmees, startmees, glanskop en bonte vliegenvanger een geduchte tegenstander is.

Positief is dat de boomklevers ook in de afgelopen 2 jaar in eikenbomen nestholtes hebben gemaakt, welke nu ook door andere vogels, zoals de bonte vliegenvanger worden gebruikt.

Zoals uit de twee voorgaande jaren is geconstateerd, doen de meeste verstoringen zich voor, door het zogenaamde nest op nest verstoring, waarbij bijv. de koolmees het nest van de pimpelmees overneemt en daarop een nieuw nest maakt, de vele niet uitgebroede eieren zijn hiervan een stille getuige.



Boomklever foto: Hans van Zummeren.



Dubbel nest, foto: Andries Wink

Standvogels die gebruik maken van de nestkasten in de Heidebloem perceel zijn: koolmees, pimpelmees, boomklever, staartmees en glanskop. De bonte vliegenvanger komt vanuit Afrika hier naar toe om te broeden. Probleem voor deze vogel is dat de temperaturen in de trek hiernaar toe, sterk kunnen verschillen, zoals de Sahara in Afrika en in Europa de Pyreneeën in Spanje. Voorbeeld: waneer het nog koud is in de Pyreneeën, wacht de bonte vliegenvanger tot de temperatuur stijgt en vervolgt dan zijn reis hier naar toe. Wanneer de bonte vliegenvanger hier dan arriveert zijn de nestkasten vaak al bezet. Dit jaar waren de bonte vliegenvangers redelijk vroeg in ons land, waardoor de bonte vliegenvanger een aantal nestkasten heeft kunnen bezetten. Opvallend is dat de staartmezen ook dit jaar nestkast nr. 10 hebben gebruikt.

De boomklever is vaak de eerste broedvogel in het broedseizoen en door de warme periode in begin maart waren een aantal nestkasten door deze vogels al bezet.

Hierdoor zijn de jonge boomklevers vroeg uitgevlogen en konden de nestkasten hierna gebruik worden door andere holenbroeders.

9.10.3 Eierschalen

Zoals vorig jaar gemeld zijn ook dit jaar een groot aantal eierschalen stuk gegaan. De problematiek van het gebrek aan calcium en de ongelijke pigmentatie van de eieren is ook dit jaar weer geconstateerd.

9.10.4 Predatie.

Daarnaast is de boommarter in de Heidebloem zeer actief, met vele predatie tot gevolg, eieren en jonge vogels. Het plaatsen van gazekorven voor de nestkast-openingen kan dit tegengaan.

9.10.4 Processierupsen.

Ook dit jaar zijn er in de eikenbomen van de Heidebloem-perceel geen eikenprocessierupsen geconstateerd, dit wil echter niet zeggen dat de rupsen niet meer aanwezig zijn. Het is bekend dat de eikenprocessierupsen een seizoen in de bodem kunnen verblijven wanneer de omstandigheden meer aanwezig zijn. Het is bekend dat de eikenprocessierupsen een seizoen in de bodem kunnen verblijven wanneer de omstandigheden ongunstig zijn, zoals door droogte en meeldauw (schimmelaantasting)



Slechte pigmentatie, foto: Andries Wink



Goede pigmentatie, foto: Andries Wink



Dubbel nest, foto: Andries Wink



Processierupsen, foto: Andries Wink



boommarter, foto: Andries Wink

9.10.5 Excelbestanden broedresultaten in tabel 9.10.1

Om de broedresultaten van de 2021 en 2022 op de Heidebloem meer inzichtelijk te maken zijn deze gegevens in een Excel-bestand gezet. Helaas kon het eerste jaar 2020 niet in het Excel-bestand worden opgenomen. Wel is na afloop van het broedseizoen 2020 geconstateerd dat veel eieren door gebrek aan calcium niet waren uitgekomen (26 eieren), hierdoor was het broedresultaat matig (zie jaarverslag 2020). De resultaten van niet uitgekomen eieren in 2021 en 2022 geven hetzelfde beeld. Oorzaken zijn in dit verslag belicht en maken de verwachtingen voor de komende jaren niet positief.

Tabel 9.10.1 overzicht nestkast onderzoek

Resultaten. 2022	Nestkasten Vogelsoort	Heidebloem. Nestmateriaal	2022 Broedsucces	Niet uitgebroede eieren
Nestkast 1	Boomklever	Denneschors	Ja	Geen eieren
Nestkast 2	Koolmees	Mos, gras, veertjes	Ja	2 niet uitgekomen eieren
Nestkast 3	Koolmees	Mos, gras, hertenhaar	Nee	Gepredeerd/boommarter
Nestkast 4	Boomklever	Denneschors	Ja	Geen eieren
Nestkast 5	Pimpel/Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Ja? Dubbelnest	0/2 niet uitgekomen
Nestkast 6	Bonte vliegenvanger	Geweven gras	Ja	1 niet uitgekomen ei
Nestkast 7	Bonte vliegenvanger	Geweven gras	Nee	Gepredeerd/boommarter
Nestkast 8	Koolmees/Bonte Vl.	Mos, gras, veertjes	Dubbelnest	Gepredeerd/boommarter
Nestkast 9	Pimpelmees	Mos, gras, hertenhaar	Ja	Dode jonge pimpel aangetroffen
Nestkast 10	Staartmees	Mooi gesloten mos/haar	Ja	Geen eieren
Nestkast 11	Bonte Vl./Koolmees	Geweven gras/mos/haar	Nee	8 niet uitgekomen eieren
Nestkast 12	Koolmees	Mos, gras, haar	Verstoring	12 niet uitgekomen eieren/ boommarter?
Nestkast 13	Glanskop/Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Nee	6 en kapotte eierschalen
Nestkast 14	Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Nee	Gepredeerd/marter
				31 niet uitgekomen eieren

Resultaten 2021	Nestkasten Vogelsoort	Heidebloem Nestmateriaal	2021 Broedsucces	Niet uitgebroede eieren
Nestkast 1	Vleermuis	Geen	Nee	Geen eieren
Nestkast 2	Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Ja	Geen eieren
Nestkast 3	Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Ja	Geen eieren
Nestkast 4	Bonte vliegenvanger	Geweven gras	Ja	1 ei niet uitgekomen
Nestkast 5	Pimpelmees	Mos, gras, haar, veertjes	Dubbelnest ?	5 verdroogde eieren
Nestkast 6	Bonte Vl./Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Dubbelnest ?	8 verdroogde eieren
Nestkast 7	Pimp/Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Dubbelnest?	Pimpel 6 eieren verstoord
Nestkast 8	Boomklever/Bonte Vl.	Denneschors/Geweven gras	Ja	Geen eieren
Nestkast 9	Pimpelmees	Mos, gras, haar, veertjes	?	1 dode jonge pimpelmees
Nestkast 10	Staartmees	Mos, gras, haar, veertjes	Ja	Geen eieren
Nestkast 11	Koolmees	Mos, gras, haar, veertjes	Nee	Gepredeerd/marter
Nestkast 12	Pimpelmees	Mos, gras, haar/vochtig	Ja	3 niet uitgekomen
Nestkast 13	Glanskop Koolmees	Mos, gras, veertjes	Dubbelnest.Ja	3 niet uitgekomen
Nestkast 14	Boomklever	Mos, gras, hertenhaar	Nee	Gepredeerd/marter
				26 niet uitgekomen

9.10.6 Conclusies

1. In 2022 is maar 50% van het broedsel succesvol geweest, oorzaak is het nest op nest verstoringen en de predatie door de boommarter.
2. Zeven broedsuccessen, maar ook dezelfde problematiek, als in 2021.

Hoofdstuk 10

Samenvatting

Nina de Vries

In 2022 zijn er door negen leden van de Faunawerkgroep negen **dagvlinder**routes in verschillende biotopen meerdere malen dit telseizoen (april – september) gelopen.

In totaal zijn er op de monitoringsroutes 9186 vlinders - verdeeld over 29 soorten - geteld en doorgegeven, tegen 8131 in 2021. Het hoge aantal komt dit jaar vooral op conto van de heivlinder (4549 ex.), trekken we de heivlinder even af van het totaal dan zijn er 4637 vlinders op de routes waargenomen (verdeeld over 28 soorten). Dat laat helaas toch een teruggang zien in de aantallen wat de andere soorten betreft.

Na een kleine dip vorig jaar heeft de aardbeivlinder zich dit jaar weer een beetje hersteld. Er zijn op de routes 24 exemplaren geteld, ze zijn er dus nog, maar niet in hoge aantallen. (2021: 8; 2020: 18; 2019: 9; 2018: 19).

De bosparelmoervlinder is dit jaar 251 keer geteld, bijna de helft vergeleken met de hoge score van 2021. (2021: 589; 2020: 28; 2019: 24; 2018: 42). Ook buiten de route heeft de soort zich dit jaar redelijk goed laten zien. Er zijn door de leden van de Faunawerkgroep nog 42 exemplaren in losse waarnemingen doorgegeven. Allen in het bekende 'hot-spot' gebied, daar is dus nog een aardige populatie aanwezig.

Helaas kunnen we over de grote parelmoervlinder niet zo'n mooi verhaal schrijven, integendeel, er is een sterke daling te zien. Op de routes zijn slechts 11 vlinders geteld, weliswaar 3 meer dan vorig jaar, maar te weinig voor een goede populatie.

Gelukkig zet de kommavlinder, ondanks de dip in de droge zomers, zijn stijgende lijn voort. Dit jaar zijn er 234 exemplaren op de routes gezien, bijna 2x zoveel als in 2021! Doordat de kommavlinder zo massaal vloog is hij ook op veel ander plaatsen buiten de routes gezien. Er was zelfs een waarneming van een kommavlinder op het Deelense Veld, terwijl de vlinder toch het meest voorkomt op de open heidevelden.

Ook dit jaar zijn de twee **libellen**routes weer geteld. Deze keer kwamen we echter niet aan het door ons zelf vastgestelde

streefaantal-tellingen van minimaal 6x per seizoen; beide routes werden 5x maal geteld. Dit heeft met name te maken met het afnemen van de aantallen soorten en exemplaren op deze routes. Verder is de start van de tellingen altijd al vrij laat, omdat de libellen hier ook laat in het jaar pas actief worden (ten opzichte van het landelijk gemiddelde). In de 'Landschappentuin' zakte de waterstand gedurende de zomer door het droge weer behoorlijk, maar er bleef op het oog wel voldoende water aanwezig. Bij de vijfde telling op 7 september noteerde we hier nog 8 soorten, maar de aantallen exemplaren per soort waren inmiddels al erg laag. Bloedrode heidelibel 'scoorde' als enige nog iets van > 10 exemplaren; de overige soorten bleven steken op slechts één tot hooguit twee of drie exemplaren. Ook kunnen we inmiddels concluderen dat enkele waardevolle soorten gewoon niet meer op deze plek voorkomen; géén witsnuitlibellen-soorten; géén maanwaterjuffer. Uiteindelijk zagen we dan ook af van de geplande zesde telling, omdat het aantal te verwachte libellen inmiddels erg laag bleek.

Wat 'Het Veentje' betreft: Aan het begin van dit seizoen zagen we twee keer een gevlekte witsnuitlibel. En later in het seizoen nog een plasrombout. Leuke soorten! Echter, bij de vijfde telling op 27 aug. waren beide 'watergaten' al weer geheel drooggevallen met als geteld aantal soorten: twee! Verdere tellingen dit jaar op deze plek had dus ook weinig zin.

De droge zomers en het weinige water kunnen we op het conto van de klimaatverandering schrijven. Zowel de droogte, maar zeker ook de stikstof-problematiek zal een rol hebben gespeeld in het afnemen van diverse soorten op deze routes.

Naast dagvlinders en libellen wordt er ook naar **overige insecten** gekeken, veelal is dit 'bijvangst' tijdens monitoringsroutes. Met de komst van Leendert Jan van der Ent wordt er ook weer actiever naar **zweefvliegen** gezocht.

Vanaf 2017 wordt er meer naar **spinnen** gekeken een enkel lid van de Faunawerkgroep. Wat klein begon is uitgegroeid tot een waar spinnenonderzoek. In 2022 werden er totaal 817 waarnemingen van spinnen ingevoerd in de database. Dat leverde samen een totaal van 194 op naam gebrachte spinnensoorten op.



Kleine vuurvliinder, Nina de Vries

Dit jaar vonden de werkzaamheden van het Beheer Open Terreinen plaats in het noordelijke gedeelte van het Park.

In deze stroken zijn, voor zover we weten, geen of nagenoeg geen **reptielen of amfibieën** aanwezig, vandaar dat we, mede door de kleine bezetting ervoor hebben gekozen om steekproefsgewijs in het Park te inventariseren. Met name in het vroege voorjaar hebben we gezocht naar bekende c.q. nieuwe winterverblijfplaatsen van adders.

We hebben daarbij vrij veel tijd gestoken in het zoeken naar een winterverblijfplaats aan de oostkant van het Deelense Veld in de omgeving van een plek waar we regelmatig jonge adders aangetroffen hebben, dus er moet daar ergens een winterplaats zijn. Het is niet gelukt deze te vinden. Op één van de bekende winterplekken was de begroeiing behoorlijk gaan woekeren en daar waren ze dit jaar ook niet te vinden. Vrij uitzonderlijk was het om een adder te vinden op een plek waar deze ook in de zomer verbleef. Kennelijk was deze plek dusdanig geschikt om daar zowel zomer als winter te verblijven. Verder zijn de vaste reptielenroutes op het Otterlose Zand gelopen.

Weer een jaar achter de rug, waarin we helaas een verdere terugloop van aantallen **vleermuizen** kunnen constateren.

We kunnen er geen conclusies aan verbinden, dat zullen deskundigen moeten doen, maar er is een duidelijke terugloop in de cijfers te zien. Om het tij te keren hebben we gesprekken gevoerd met het Park om maatregelen te treffen om, met name de winter verblijvende vleermuizen, wat meer mogelijkheden en veiligheid te bieden. In 2023 zullen we hieraan verder vervolg geven.

Helaas konden we, vanwege gevaar op Corona besmetting voor de vleermuizen, niet mee met de winterinventarisatie. We hopen dat we in 2023 wel weer mee kunnen met de winterinventarisatie.

In 2022 zijn vier nestbomen van **boommarters** gevonden, met in totaal minimaal 9 jongen.

De inventarisatie van **dassen** is in 2022 voortgezet. De verbetering van de stand na de droge jaren, die al in 2021 was ingezet, lijkt verder te gaan. We zien dat een aantal eerder verlaten (kraam)burchten weer bezet zijn en de bewoonde burchten ook meestal nu nog bewoond zijn. Dus voorzichtig optimistisch.

Er is ook dit jaar weer veel werk verzet op het gebied van **vogel**inventarisaties. Er zijn verschillende tellingen verricht, waarbij de vaste BMP tellingen: er werden van 75 verschillende soorten territoria vastgesteld. Dat zijn evenveel soorten als in 2021 en 2014 en 2015. Het aantal soorten lijkt dus na een kleine inzinking weer wat te stijgen en over langere tijd gezien stabiel.

Net zo als in andere jaren zijn er wintertellingen van de klapksters gedaan en in de zomer de nachtzwaluw territoria voor het hele Park vastgesteld.

Dit jaar ook meer aandacht voor een aantal bijzondere soorten voor het Park. We zijn ons gaan verdiepen in het trachten een beeld te krijgen van de wespensdieven op de Hoge Veluwe, vooral de territoriale dieren.

Ook op **Vliegveld Deelen** is dit jaar weer onderzoek naar verschillende diersoorten gedaan. Vanaf mei t/m/ augustus hebben we de vier dagvlinderroutes kunnen lopen. Daarnaast is er dit jaar voor het vier jaar naar spinnen gezocht. Het zoeken naar spinnen op het vliegveld beperkte zich in 2022 helaas tot één vroeg (14 maart) en één laat (07 december) bezoek. De twee bezoeken in 2022 leverde in totaal 35 spinnensoorten op. Ook zijn er waarnemingen van overige insecten vastgelegd.

Overzicht leden Faunawerkgroep 2022

Coördinator	Nina de Vries	
Subgroep	Leden	Subcoördinator
Dagvlinders	Jerina van der Gaag Frans Horjus Olga van der Klis Hanna Pot Annika Vermaat Thea van Vliet Nina de Vries Hans van Zummeren Mink Zijlstra	Nina de Vries
Libellen	Rob Versteeg	Rob Versteeg
Spinnen	Rob Versteeg	Rob Versteeg
Overige insecten	Leendert-Jan van der Ent Rob Versteeg Nina de Vries	Nina de Vries
Amfibieën en reptielen	Niels Jansen Monica de Jong Evert Jan Kieft Kees Laurijssen Hanna Pot Els Roke Willem Roke Rob Versteeg	Evert Jan Kieft
Vleermuizen	Jan de Beer Timo Boom René van Lopik Arjen Wardenier Petra Wardenier	Arjen en Petra Wardenier
Marters en overige kleine zoogdieren	Evert Jan Kieft Olga van der Klis René van Lopik Lia Rijnveld Petra Wardenier Willem van Wassenberg	Olga van der Klis
Dassen	Jan de Beer Donovan van Berkum Evert-Jan Kieft Olga van der Klis René van Lopik Lia Rijnveld Rob Versteeg Arjen Wardenier Petra Wardenier Andries Wink	René van Lopik
Vogels	Jan de Beer Eefje den Belder Donovan van Berkum Leendert-Jan van der Ent Adriaan Guldemon Menno Huizinga Wim Janssen René van Lopik Els Roke Willem Roke Henk Sierdsema Gerard Schilte Arnold Top Willem van Wassenberg Andries Wink	René van Lopik



STICHTING HET NATIONALE PARK
DE HOGE VELUWE

Uitgave van:

Stichting Het Nationale Park
De Hoge Veluwe
Faunawerkgroep
Apeldoornseweg 250
7351 TA Hoenderloo
info@hogeveluwe.nl

hogeveluwe.nl